

PLUUSTERGOUd

Halfjaarlijks tijdschrift van de Historische Vereniging
Hoogezand - Sappemeer e.o.

In dit nummer o.a.: Langs de boorden van het Winschoterdiep
De smederij Tulp en z'n bewoners
Verslag schoolreis gemeentelijke HBS
te Hoogezand
De lokale kranten tot 1945

COLOFON

Pluustergoud is een uitgave van de “Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o.” en verschijnt tweemaal per jaar in juni en december.

Voor inlichtingen over de vereniging: secretariaat “Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o.”,

W.A.H. Rozema, Noordersingel 24,
9601 CJ Hoogezand. Tel. 06-51434939.
histverhosap@gmail.com

Website:

www.historische-vereniging-hs.nl

Opgave lidmaatschap:

Via het secretariaat, € 20,00.

Bankrekening:

NL42INGB0007453326

NL67ABNA0453578047

De HVHS e.o. is een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI), alsmede een Culturele ANBI (dossiernummer 92 837).

Redactie: Daan Hulsebos, Melle Vos.

Redactieadres: D. Hulsebos,
Burg. Tuinstraat 7, 9602 CZ Hoogezand
E-mail: danielhulsebos@hetnet.nl

Ontwerp en lay-out:

Jan Pekelder

Losse nummers: zolang de voorraad strekt via het secretariaat, € 6,50 per stuk, exclusief portokosten.

Copyright: Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. Overname van (gedeelten van) artikelen en/of afbeeldingen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Druk: Afeer Druk&Print Winschoten.

INHOUDSOPGAVE

Van het bestuur <i>Nel Lenting</i>	1
Van de redactie	2
Langs de boorden van het Winschoter Diep <i>Okkie Smit</i>	3
Een vergeten bedrijf: Landweer & Zonen te Martenshoek <i>Harry Perton</i>	5
Autobus verongelukt te Foxhol <i>Harma de Groot-Renkema</i> <i>Daan Hulsebos</i> <i>Wim A.H. Rozema</i>	7
Boek “Foxhol en Foxholsterbosch <i>Okkie Smit</i>	12
Mijn jaren in de scheepsbouw <i>Cor Mulder</i>	14
De smederij Tulp en z’n bewoners <i>Tineke van der Linden-Engels</i>	17
Mijn opa, componist en dirigent <i>Koos Smedes</i>	21
In memoriam Harry Buurma <i>Koos Smedes</i>	26
De vijfde Jaap Westerdieplezing <i>Okkie Smit</i>	27
Mijn schoolfoto (2)	29
Pettycoat met “Suikerspin” en leren jack met “Vetkuif” op nijoarsveziende <i>Okkie Smit</i>	30
Verslag schoolreis gemeentelijke HBS te Hoogezand <i>Nika Noordhoek</i>	31
Renovatie rijksmonument Oosterpark	40
Mooi kedo veur Annu en Riko <i>Henk Puister</i>	41
De lokale kranten tot 1945 (Oost-Gorecht) <i>Harry Struik</i>	43
Zelfde plaats, andere foto	52

Van het bestuur

Sinds kort maak ik deel uit van het bestuur van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer en omstreken en mij is gevraagd om een voorwoord te schrijven in Pluustergoud nummer 49.

Zoiets heb ik nooit eerder gedaan maar ik zal het proberen! Eigenlijk ben ik meer een doener, zoals wel uit mijn hobby's blijkt, en geen schrijver, maar ik ga m'n best doen.

Ik zal beginnen met mezelf even voor te stellen, bij dezen: ik ben Nel Lenting en woon in Sappemeer als eerste bewoner / pionier van het nieuwbouwplan IJsbaanterrein, tegenover de Historische Scheepswerf Wolthuis, een schitterende plek met een fantastisch uitzicht!

Ik heb veel hobby's, zoals wandelen, fietsen, tuinieren, oppassen op mijn 4 bonus-kleinkinderen en vooral niet te vergeten: de historie van Hoogezand-Sappemeer!!

En de uitspraak waar ik vroeger om moest lachen blijkt bewaardheid: hoe ouder hoe interessanter!

En dit komt zeker van pas bij de Historische Vereniging!

Ik ben trouwens niet de enige die er zo over denkt: wat een geweldige belangstelling is en was er voor het boek "Herinneringen aan de gemeente Hoogezand-Sappemeer", een succesnummer! De eerste druk was in een mum van tijd uitverkocht en de tweede druk is ook bijna zover.

Zoals ik al schreef, ik ben een buitenmens en een doener: aan de uitgifte c.q. distributie van de tweede druk heb ik m'n steentje bijgedragen en dat was heel erg leuk en leerzaam!

Ik kwam op plekken waar ik nooit eerder was geweest en sommige adressen, huisnummers of brievenbussen waren moeilijk te vinden maar 't is allemaal gelukt en het was en is nog steeds een hele ervaring!

Als het niet te ver uit de buurt was bracht ik ze met de fiets of auto weg en zo kom je nog eens ergens.

En allemaal blijde mensen, blij met het boek en blij met mijn bezoek! Over deze ervaringen kan ik wel weer een volgend boek schrijven. Ik laat het hier eerst bij, wie weet tot een volgende keer!

Uitzicht vanuit mijn woning te Sappemeer

Nel Lenting

VAN DE REDACTIE

Voor u ligt Pluustergoud nr. 49 met weer een groot aantal gevarieerde artikelen aangeleverd door leden van onze vereniging.

Naast de vaste rubrieken “Van het bestuur”, “Zelfde plaats/andere foto” en “Mijn schoolfoto” (inclusief een reactie op een eerder geplaatste foto), ook een stuk van Koos Smedes over zijn grootvader Koos Smedes sr, in zijn tijd een bekende componist en dirigent. Opa Smedes componeerde onder andere het volkslied van Hoogezand, in 1983 door zijn zoon (de vader van de auteur), voorzien van een aangepaste tekst voor de gemeente Hoogezand-Sappemeer. Ook beschreef Koos Smedes “het leven op een boerderij in 1944” en leverde hij een in memoriam aan voor de onlangs overleden Harry Buurma, eindigend met een mooi persoonlijk gedicht.

Henk Puister schreef het verhaal “Mooi kedo veur Anno en Rinko” naar aanleiding van de vondst van een briefkaartje uit 1957 en Cor Mulder leverde een boeiend verhaal aan over zijn werkzame leven op verschillende scheepswerven terwijl Harry Perton onder de titel “Een vergeten bedrijf Landeweer en Zonen”, foto’s en briefhoofden aanleverde over dit voormalige bedrijf.

Harry Struik schreef een boeiend artikel over de lokale kranten in de periode tot 1945 en Nika Noordhoek produceerde een letterlijke weergave uit haar dagboek uit 1951 over een schoolreis van de GHBS te Hoogezand. Tineke van der Linden schreef een artikel over smederij Tulp en zijn bewoners terwijl Wim Rozema met medewerking van Harma de Groot, die krantenknipsels en briefkaarten aanleverde, verhaalt van een busongeluk in Foxhol in december 1946 waarbij drie mensen omkwamen.

Voorzitter Okkie Smit doet verslag van de indrukwekkende 2-jaarlijkse Jaap Westerdieplezing, onder de titel “Wij zijn met de hele familie in de trein, wij gaan....” die op woensdag 13 november jl. gehouden werd door Wim Rozema in een bomvol theater “Het Kielzog” te Hoogezand, Een emotioneel verhaal over de jodenvervolging in de tweede wereldoorlog. De tekst van de lezing wordt als bijlage meegezonden bij dit nummer van Pluustergoud.

Okkie kondigt daarnaast de Nieuwjaarsvisite aan van onze vereniging, welke wordt gehouden op zondag 19 januari 2020 en besteed aandacht aan de lezing/fotopresentatie “Langs de boorden van het Winschoterdiep” door Janneke Hessing en Wim Rozema gehouden op 17 oktober jl. in Hotel Faber. Tenslotte besteed Okkie aandacht aan de succesvolle, lang verwachte, presentatie van het prachtige en omvangrijke boek van Daan Hulsebos over Foxhol en het Foxholsterbosch op zaterdag 30 november jl. in een afgeladen MFC te Foxhol.

De redactie doet in dit nummer ook nog een oproep met betrekking tot het themanummer van Pluustergoud (de 50e uitgave) dat in april/mei 2020 zal verschijnen in verband met het feit dat het dan 75 jaar geleden is dat Nederland werd bevrijd.

De redactie spreekt wederom haar grote waardering uit over het grote aanbod van artikelen en wenst de lezer veel leesplezier.

“LANGS DE BOORDEN VAN HET WINSCHOTERDIEP”

Okkie Smit

Onder deze titel hielden Janneke Hessing en Wim Rozema op donderdag 17 oktober jl. een boeiende fotopresentatie in Hotel Faber in Hoogezand. Al voor aanvang bleek de belangstelling onverwacht groot. Het bestuur was ervan uitgegaan dat er circa 70 belangstellenden zouden komen. Doorgaans is dat ongeveer het aantal toehoorders dat wij mogen begroeten bij lezingen e.d. Vandaar dat wij met hotel Faber hadden afgesproken dat wij de avond in de kleine serre zouden houden. Die bleek echter al gauw veel te klein. Gelukkig konden we, dankzij de medewerking van de FNV die de grote zaal in gebruik had, wisselen van zaal.

Na het welkomstwoord door de voorzitter, begonnen Janneke en Wim iets verlaat. Ze namen ons in trekschuittempo mee op reis van Stad naar Zuidbroek. Daarbij werd in hoofdzaak de route van het oude Winschoterdiep gevolgd. Af en toe werd daarvan afgeweken om de aandacht te vestigen op een nabij gelegen fraai historisch pand in de omgeving. Zelfs voor de leden die goed thuis zijn in het bestand van mooie historische foto's van onze woonplaats (bijvoorbeeld van “de Beeldbank” van de gemeente), leverde deze virtuele tocht “nieuwe” foto's op. Bestuurslid Janneke Hessing, “onze wandelende encyclopedie” waar het de lokale geschiedenis betreft, had speciaal voor deze avond nieuwe bronnen (foto's uit familiebezit en collecties van ondernemingen e.d.) aangeboord.

De getoonde beelden en de toelichting daarbij van Janneke, leverde voor de leden (en enkele niet-leden) in de zaal een “feest der herkenning” op. Bij het zien van die oude foto's komen enerzijds herinneringen aan “hoe het ooit was” boven, anderzijds lijken die oude beelden soms zo vertrouwd dat je je moeite moet getroosten om je voor de geest te halen hoe het er nú uitziet. Een merkwaardig fenomeen.

Conclusie na het zien van al dat moois is dat er veel is veranderd in de loop der tijd. Veel bomen zijn verdwenen en oude, onverharde wegen zijn vervangen door een moderne infrastructuur als asfaltwegen en riolering. Maar helaas, zo constateerden we, zijn er ook veel fraaie, historische panden in onze omgeving gesloopt. Je zou wensen dat er heden ten dage wat meer oog zou zijn voor het belang van het bewaren ervan..... Janneke vertelde onder meer hoe in het verleden, bijvoorbeeld in de omgeving van Waterhuizen sprake was van “overstromingen”. Niet alleen als gevolg van tewaterlatingen van schepen bij de scheepswerven, maar ook door overvloedige regenval. Onze secretaris Wim Rozema vulde Janneke haar relaas bij de beelden aan met fraaie anekdotes uit zijn lange onderwijs carrière en andere persoonlijke ervaringen. Wim, “die hier niet weg” komt maar wiens wortels in Westerwolde liggen, weet als geen ander mensen mee terug te nemen in de tijd.

Je waant je terug in de tijd, waarbij soms de indruk ontstaat dat vroeger alles beter was. Hij had vaak de lachers op zijn hand.

Vooral na de pauze grepen de leden, desgevraagd, hun kans om hun herinneringen aan de vertoonde plekken te delen. Hierbij ontstond af en toe discussie over wáár nou precies het getoonde pand had gestaan, wat er vervolgens op die plek werd gebouwd en soms was er verwarring over wat er anno 2019 staat.

Al met al een boeiende avond vol nostalgische herinneringen.

Het kostte dan ook enige moeite om op het afgesproken tijdstip, 22.15 uur, te stoppen.

De beelden en de verhalen van Janneke en Wim “smaakten duidelijk naar meer” bij hun gehoor. Al met al een zeer geslaagde avond, die zeker voor herhaling vatbaar is.

Tenslotte vindt Janneke altijd nog weer nieuw, interessant foto materiaal en raakt Wim niet uitgesproken over belangwekkende aspecten van onze lokale geschiedenis.

We hopen nog lang van hun diensten gebruik te kunnen maken.

EEN VERGETEN BEDRIJF: LANDEWEER & ZONEN TE MARTENSHOEK

Harry Perton

Onlangs kocht historisch onderzoeker Jan-Paul Wortelboer een aantal foto's die aan het begin van de 20e eeuw gemaakt zijn door Harm David Landeweer uit Martenshoek. Op deze foto's zijn onder meer te zien het familiebedrijf van Landeweer, leden van die familie in de tuin en schepen op het Winschoterdiep. Samen met enkele briefhoofden in de collectie van de Groninger Archieven geven ze een mooi beeld van een vergeten wereld.

David Harms Landeweer (1804-1881) was oorspronkelijk grofsmid. Vanaf 1845 legde hij zich toe op stoommachines, metalen schepraders en vijzels, en groeide zijn bedrijf uit tot een fabriek met enige tientallen werknemers. De fabriek, aan de noordkant van het verlaat (sluis) in Martenshoek, produceerde de stoommachines voornamelijk voor waterschapsbesturen die ze in stoomgemalen lieten plaatsen. Nog steeds vindt men een installatie van Landeweer in Museum Stoomgemaal in Winschoten. Naast de stoommachines, die tevens hun weg vonden naar schepen en zuivelfabrieken, maakte D.H. Landeweer & Zonen gietijzeren kookkachels – in 1848 ging het om maar liefst 3500 stuks! –, kookpotten en -ketels, heetwaterovens, brandspuiten, centrifugaalpomp en tuingereedschap. Waarschijnlijk doordat elektrische aandrijving de stoom langzamerhand verving, raakte het bedrijf zijn markt kwijt. Tussen 1938 en 1941 werd het geliquideerd, met afbraak van de bedrijfsgebouwen.

Foto's: De ongetrouwde Martje Landeweer, dochter van machinefabrikant Harm Landeweer, met haar broers Lammert en Klaas in de tuin achter het ouderlijk huis te Martenshoek, Oudejaarsdag 1905. Foto: H.D. Landeweer. Collectie Groninger Archieven 2138-183.

De ongetrouwde Martje Landeweer met een van haar broers en een schoonzus in de tuin achter het ouderlijk huis te Martenshoek, ca. 1910. Foto: H.D. Landeweer. Collectie Jan Paul Wortelboer.

De arbeiders van D.H. Landeweer en Zonen voor het bedrijf, ca. 1905. Foto: H.D. Landeweer. Collectie Jan Paul Wortelboer.

De voorgevel van het bedrijf met onder andere een stoomketel op het voorterrein, ca. 1905. Foto: H.D. Landeweer. Collectie Jan Paul Wortelboer.

Briefhoofd van D.H. Landeweer en zonen te Martenshoek boven hun rekening voor twee nieuw gegoten spoorstaven aan C.F. Schutler, een aannemer in Termunterzijl, 1864. Collectie Groninger Archieven 909-44-2.

Briefhoofd van D.H. Landeweer en zonen te Martenshoek boven briefje aan B&W van Appingedam, 1895. Collectie Groninger Archieven 909-44-4.

Het verlaat van Martenshoek, ca. 1906. Een turfschip vaart net de sluis in, rechts ligt een beurtschip met stukgoed. De foto is genomen vanaf een hoogholkje ter plaatse. Collectie Jan Paul Wortelboer.

Schepen op het Winschoterdiep te Martenshoek, ca. 1906. Het witte salonbootje vooraan, de Major uit Amsterdam, is waarschijnlijk van een nieuwe stoomketel voorzien door D.H. Landeweer en zonen.

Bronnen: Krantenberichten met de trefwoorden Landeweer + Martenshoek in www.Delpher.nl
Groninger Archieven, Toegang 2524 (Handelsregisterdossiers) inv.nr. 230519.

Dit artikel is eerder verschenen in 'Stad & Lande' jaargang 28-nummer 2-2e kwartaal 2019

AUTOBUS VERONGELUKT TE FOXHOL

*De dood die spaart noch soete jeughdt,
Noch gemelicken ouderdom.
Sij maakt den mont des reedners stom,
En siet geleertheit aan noch deught.*

Harma de Groot – Renkema / Daan Hulsebos / Wim A.H. Rozema

Wolvega, 16-07-2019

Geachte redactie,

Bij het opruimen zijn wij een oud enveloppe tegengekomen. Inhoud : briefkaart, 2 briefjes, 2 krantenknipsels uit december 1946 en januari 1947. Mijn moeder was nl. een klasgenootje van Grietje Cost (Kolham), die toen is overleden bij een noodlottig busongeluk in Foxhol in de provincie Groningen. De briefjes melden het overlijden en de uitnodiging om naar de begrafenis te gaan. De naam van mijn moeder is Boy (89). Officieel is het Boukje, maar zo kennen de mensen haar niet. Een paar weken geleden heb ik nog een klasgenoot (90) van mijn moeder opgehaald en hebben we er nog over gesproken. Zij kon zich het ook nog herinneren. Grietje was uit de bus gesprongen, omdat ze al dacht dat het niet goed zou gaan. Toen is ze toch nog onder de bus terecht gekomen ...

“Grietje was een lange, blonde, lieve meid ...!”

Het Nieuwsbad van 31 januari 1946 meldt:

Autobus verongelukt te Foxhol 3 doden, 24 personen gered

Zaterdagmorgen omstreeks 9 uur heeft te Foxhol, ten gevolge van de gladheid van de weg, een ernstig auto-ongeval plaats gehad, dat drie doden heeft geëist.

Op de Groningerweg, ter hoogte van de Chemische Fabriek van de Fa. Scholten, reed zeer langzaam in de richting Groningen een luxe auto. Daarachter kwam een bus van de Roland, bestuurd door de chauffeur J. Oosterveld uit Wagenborgen. Deze wilde de luxe auto passeren, maar ten gevolge van deze manoeuvre gleden de achterwielen in de richting van het kanaal, de bus beschreef een halve cirkel, sloeg om en gleeed met de wielen omhoog in het kanaal. Door het ijs werd de val gebroken en de wagen bleef ondersteboven in enigszins schuine stand in het Winschoterdiep steken, zodanig, dat aan de zijde van de Chemische Fabriek de ramen half boven water bleven. Onmiddellijk snelden arbeiders van de fabriek, schippers en anderen, die toevallig aanwezig waren te hulp. Er werden ladders en planken op het ijs geschoven en zo gelukte het om door de raampjes 24 personen naar buiten te krijgen, die ondergebracht werden in de Scholtens fabriek en bij de schippers. Het ongeluk heeft drie mensenlevens geëist. Een 18-jarig meisje, dat uit de auto sprong, werd door de wagen geraakt, en is overleden. Het is Mej. Grietje Cost uit Kolham. De andere slachtoffers zijn : Mevrouw Grietje Kasper – Poelman, Winsum, die 1 Januari haar 65e verjaardag zou vieren en Mevrouw Pietertje Huisman – Wildeboer uit Slochteren (53 jaar). Het verkeer werd tijdelijk omgelegd langs de Borgweg. Spoedig arriveerde de kraanwagen van de Fa. Strating om de bus te lichten, waarbij later de Groninger brandweer assistentie verleende. Wij spraken nog even met één der redders, een schipper. Het is zijn mening dat de dames Kasper – Poelman en Huisman – Wildeboer gewond geweest moeten zijn, daar het anders mogelijk geweest had moeten zijn hen te redden.

Hij uitte de veronderstelling, dat Mevrouw Kasper ten gevolge van de paniek is vertrappt. Hij meende verder dat de chauffeur zeer voorzichtig reed. De gehele dag bleef het druk op de plaats, waar de ramp had plaats gehad. Steeds kwamen er mensen om te kijken, maar er was niets meer te zien. Er dreven ijsschotsen op de plaats, waar de bus gelegen had, waar 3 mensen hun leven verloren hadden. De lijken, die aanvankelijk naar het lijkenhuis van begraafplaats "De Stille Hof" waren gebracht, zijn later vrijgegeven. De bestuurder van de luxe auto, die door de Roland bus werd gepasseerd, wordt verzocht zich tot de politie te wenden.

N.V. VERKEERS MAATSCHAPPIJ
"ROLAND"
GEVESTIGD TE SLOCHTEREN
TELEFOON 60 - GIRO 358461

MEMORANDUM

Ref. B/Br.

Aan: Mej. G. Lammerts
p/a tandarts Fuytman
Soestdijkseweg 24 N
BILTHOVEN.

SLOCHTEREN, 6 Januari

19 47

L.S.,

Daar U volgens onze gegevens, een der inzittenden was van de bus waarmede Zaterdag 28 Dec. j.l. het ongeval is gebeurd, zij het ons vergund U van harte geluk te wensen met den voor U gunstige afloop.

Indien U de moeite wilt nemen zouden wij gaarne van Uw toestand op de hoogte worden gesteld.

Hoogachtend,

N.V. ROLAND
SLOCHTEREN

A. J. J. J.

Aan Boy Venema
A 24
Grootegast.

Beste Boy,

Je zult wel opkijken, dat je 'n kaartje van me ontvangt. Maar de tijding is niet erg leuk. Je weet misschien al wel, dat er een Rolandbus is verongelukt. In die bus zat Greetje Cost. Zij is ook omgekomen. Nu wilden wij je vragen of je ook op de begrafenis wilt komen. Nu Boy, tot kijk zal ik dan maar zeggen.

Met vriendelijke groeten,

Netty.

Groningen, 30 Dec. '46.

Beste Boy,

Je hebt van Netty, of anderszins, zeker al wel gehoord van de vreselijke manier, waarop wij onze klasgenote Greetje Cost uit ons midden hebben verloren.

Nu hebben haar ouders graag, dat zoveel mogelijk de klasgenoten haar de laatste eer bewijzen. Als je dus enigszins kunt: kom ook. De begrafenis is op Donderdag 2 Jan. Om 2 uur n.m.

Van Groningen vertrekt een trein naar Hoogezand om 12.35; er komen treinen aan om 17.15 en 17.39.

Als je andere kwekelingen ontmoet, geef je dit bericht dan even door?

Tot ziens,
Klaas Hamstra.

KOLHAM. Onder zeer groote belangstelling vond de teraardebestelling plaats van één der drie zo tragisch om het leven gekomen slachtoffers bij het autobusongeval van j.l. Zaterdag te Foxhol, n.l. mej. Gr. Cost, alhier. Nadat de geheel met kransen en bloemen bedekte kist was neergelaten, werd achtereenvolgens het woord gevoerd door den directeur van de Rijkskweekschool te Groningen en daarna door één der leerlingen, den heer H. Tillema te Kolham Beiden schetsten de overledene als een plichtsgetrouwe en vlijtige leerlinge der school. Namens den Kerkeraad dankte de heer J. Veenhoven alhier, de overledene voor de medewerking aan de Zondagschool bewezen. Ds. Hoogstraaten te Harkstede sprak als laatste der sprekers eenige woorden van troost tot de zoo zwaar beproefde ouders. Een familielid dankte namens de fam. Cost voor de bewezen deelneming.

Heden ging door een
noodlottig ongeval plotseling van ons heen,
onze lieve eenigste
Dochter en Zus

GRIETJE ELTJE,

in den bloeienden leeftijd van ruim 18 jaar.

Kolham, 28 Dec. '46.

A. Cost, G. H. Cost—
Bolhuis, Gerrit en Wim-
pie.

De begrafenis zal plaats hebben op Donderdag 2 Jan. te Kolham om 2 uur.

Zij, die haar de laatste eer willen bewijzen, worden aan huis verzocht.

Heden werd plotseling van ons weggenomen ons lief Nichtje

GRIETJE COST,

in den bloeienden leeftijd van 18 jaar.

Coevorden: A. Cost, G. Cost-Baas. Kortenhoef:

A. Wildeboer-Cost, D. Wildeboer. Nijmegen:

G. Cost. Woltersum: G. Blaauw-Cost, H. Blaauw

Hoogezand: M. Perdon-Cost, Nichtjes en Neefjes.

Een verslag van de klasgenoten van de Kweek :

De 28 Dec. 1946 is Greetje Cost, leerling van de Rijkskweekschool, bij een ongeluk van een Rolandbus verongelukt. Op de 2e Jan. 1947 is ze begraven. De leerlingen van de tweede klas en nog enige leerlingen uit andere klassen, alsmede dir. M.W. Verdenius, Men. Oosterlee, Dr.v.d. Wijk en meneer Hoekstra waren aanwezig. Bij de geopende groeve is gesproken door de dir. M.W. Verdenius en door Hendrik Tillema te Kolham uit de derde klasse. Verder bedankte een familielid voor de belangstelling, die zeer groot was; de dominee las Psalm 73 : 23 – 28; een kerkeraadslid sprak voor de Zondagschool. De dir. eindigde met een gedicht van J. v.d. Vondel, dat als volgt luidde :

*De doodt die spaart noch soete jeughdt,
Noch gemelicken ouderdom.
Sij maakt den mont des reedners stom,
En siet geleertheit aan noch deught.*

Willem van Bruggen, geboren in 1931, woont tegenwoordig in de Pluvierstraat in Foxhol. Op die achtentwintigste december 1946 werkte Van Bruggen als jonge knaap op de Brinta-afdeling bij de fabriek van Scholten in Foxhol en hij was op die dag ooggetuige van het tragische ongeval met de Rolandbus. Pluustergoud bezocht de heer Van Bruggen en ging met hem naar de plek terug, waar de Rolandbus op het bevroren kanaal terecht kwam. Hij weet de plek blindelings

te vinden. Zijn aarzelende houding bij het water en de blik in zijn ogen laten zien, dat hij het tafereel van toen herbeleeft : “Ik werkte op de lijmafdeling op de eerste verdieping. Daar moesten de vrouwen Brinta inpakken. Ik hoorde plotseling geschreeuw en ik zag dat de Rolandbus op het ijs gleed en kantelde ... Ik moest iets doen ... Ik rende naar beneden, naar de naastgelegen stroopfabriek. Ik wist dat daar in een loods een ladder stond. Die ladder heb ik toen op het ijs gelegd en zo konden de redders bij de bus komen om de passagiers via de zijraampjes en het bovenluik te redden. De 3 dodelijke slachtoffers zijn onder de zware bus terecht gekomen en zodoende geplet ...”, aldus Willem van Bruggen. Nadat alle passagiers uit de bus waren gehaald en o.a. waren ondergebracht bij Jan Kostwinder aan de W.A. Scholtenweg, ging Van Bruggen weer verder met zijn werk op de Brinta-afdeling, in de fabriek van Scholten Foxhol.

Met dank aan het Nationaal Busmuseum Hoogezand

BOEK “FOXHOL EN FOXHOLSTERBOSCH” mooie bekroning na 10 jaar noeste arbeid!

Okkie Smit

Schrijver Daan Hulsebos zal lange tijd uitgekeken hebben naar de dag waarop hij zijn boek “Foxhol en Foxholsterbosch” unieke dorpen met een rijke historie en interessante inwoners, kon presenteren. Zaterdagmiddag 30 november 2019 was het eindelijk zo ver. Op zijn 73e verjaardag zag een wat nerveuze auteur dorpshuis “De Klabbe” in Foxhol vanaf een uur of één gestaag vol lopen. Honderden (oud) Foxholsters en anderen toonden belangstelling voor het werk van Daan. Hij draagt het boek op aan zijn ouders die hij dankbaar is dat zij zich in Foxhol vestigden. Ondanks schampere opmerkingen als: “Foxhol, wel wil doar nou wonen?” De beide zoons hadden er een mooie jeugd. Zo’n 10 jaar geleden kreeg Daan meer vrije tijd en raakte hij geïnspireerd door het echtpaar Jaap en Mien Westerdiep dat een boek schreef over hun dorp Westerbroek. “Dát doe ik ook, een boek schrijven over mijn dorp, Foxhol!” dacht Daan. Achteraf gezien had hij geen idee waaraan hij begon!

Om half twee opende presentator Wim Rozema de middag met een inkijsje wat er zoal kwam kijken bij de totstandkoming van dit lijvig boekwerk: 267 pagina’s met bijna 600 foto’s. Ook vertelde hij dat een dergelijk boek zonder sponsoren een kostprijs van ongeveer €60,- zou hebben. Nu verscheen het in een oplage van 550 exemplaren en is het verkrijgbaar voor de vriendenprijs van €25,-. Mede gezien de grote opkomst stelde Rozema vergenoegd vast: “De lokale geschiedenis leeft!” Die constatering onderstreepte hij nog eens door voorbeelden te noemen van andere recentelijk verschenen historische boeken over delen van onze regio. Allemaal gingen ze als warme broodjes over de toonbank! Vervolgens was de beurt aan de jarige schrijver. Daan gaf aan het kort te willen houden: “Tenslotte bent u hier niet gekomen om uitgebreid naar allerlei speeches te luisteren, maar wilt u zo snel mogelijk een blik werpen in het mooie boek dat u besteld hebt.” “Meer dan 10 jaar heb ik gewerkt aan het samenstellen van een boek over Foxhol en Foxholsterbosch. Ik vond echter dat het nu wel tijd werd om het project af te ronden, tenslotte heb ik ook niet het eeuwige leven en het zou zonde zijn als alles wat ik heb verzameld niet bekend zou worden bij een breder publiek.” “Op advies van Teade Smedes ben ik begonnen met het kadastraal onderzoek, wat betekende dat ik van alle panden in Foxhol en Foxholsterbosch de oorsprong, de eigenaren en de verbouwingen vanaf 1832 (het jaar van de invoering van het kadaster), in kaart heb gebracht. Een behoorlijke klus. Voor het bevolkingsregister geldt dat het mijn bedoeling was om de bewoners van Foxhol en Foxholsterbosch vanaf 1850 (begin van de registratie), te achterhalen. Het is een uniek document geworden en ik hoop dat ik jongeren heb kunnen inspireren tot een vervolgonderzoek naar aanleiding van dit boek.”

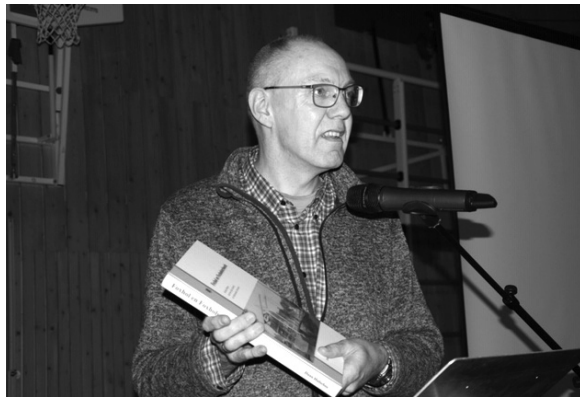
Het eerste exemplaar van het boek overhandigde auteur Daan Hulsebos aan Teade Smedes van het Historisch Archief Midden-Groningen, als dank voor al zijn ondersteuning bij het archiefonderzoek, zijn inspiratie, tips en adviezen. De archivaris toonde zich blij verrast. “Ik reed hier op mijn fiets naar toe en had niet het flauwste vermoeden dat mij de eer te beurt viel om het eerste exemplaar in ontvangst te mogen nemen.”

Daarna rijkte Daan het tweede, derde en vierde exemplaar uit aan Frens Jonker, Jan Pekelder en Wim Rozema voor hun hulp. Vervolgens dankte hij alle sponsors voor hun bijdrage en Arie Pie-ning voor het maken van de actuele foto's van alle panden in Foxhol.

Het bestuur van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. bood echtgenote Jannie Hul-sebos een mooi boeket bloemen aan voor alle steun aan haar echtgenoot. En tevens als vergoelijking voor alle uren die zij de gezelligheid van Daan zijn aanwezigheid moest missen.

Om 3 uur dankte Wim Rozema de bezoekers voor hun belangstelling en legde hij de logistiek rond de uitgifte van de boeken uit. Dat bleek een geoliede machine. In korte tijd was iedereen in het bezit van de bestelde boeken. De bezoekers hadden dus alle tijd om (onder het genot van een hapje en een drankje) de eerste indrukken van het boek te bespreken en om herinneringen op te halen. Een zeer geslaagde, gezellige middag.

Tenslotte: Het resultaat mag er zijn! Het boek belicht tal van aspecten. Een feest der herkenning voor (oud) Foxholsters. Een bron van nostalgie en vele herinneringen aan “ de tijd van toen,” (ook) voor anderen. Ondanks de vele uren die hij spendeerde aan speur- en schrijfwerk voor dit boek doet de vereniging nooit vergeefs een beroep op Daan. Hij is er altijd. Bij bestuurs- en ledenvergade-ringen, excursies, lezingen (hij verzorgde zelf de Jaap Westerdieplezing in 2015) enz. Samen met Melle Vos is hij de drijvende kracht achter ons magazine “Pluustergoud”. Een woord van waar-dering daarvoor en respect voor zijn inzet en doorzettingsvermogen is hier dan ook zeker op zijn plaats! Dank, dank, dank, Daan!

MIJN JAREN IN DE SCHEEPSBOUW

Cor Mulder

Cor anno 1967

26 augustus 1965 was het begin van mijn werkzame periode bij scheepswerf E.J.Smit & zoon. Hierbij een verslag hoe ik bij deze unieke werf aan het werk kwam en waar ik tot het einde van het bedrijf in dienst ben gebleven.

Ik spaarde in mijn jeugd jaren scheepsplaatjes van Captain Grant sigaretten. Mijn ouders hadden een kruidenierswinkel en onze buurman die bij E.J. Smit werkte kocht deze sigaretten altijd en ik kreeg de dubbele scheepsplaatjes van hem. Daar begon mijn interesse in hoe schepen werden gebouwd, maar ik had toen natuurlijk nog geen idee dat ik er zelf in terecht zou komen. Van mijn moeders kant werkte hele familie in de scheepsbouw en op de werf waar mijn grootvader werkte zou ik heel wat jaartjes later dus ook terecht komen. Na de lagere school ging ik naar de ambachts-

school in Hoogezand en het eerste wat mij opviel toen ik het schoolplein opliep was dat in één van de werklokalen een onafgemaakte soort roeiboot stond. Toen ik informeerde welke richting dit was, kreeg ik als antwoord dat het de scheepsbouw was maar dat het niet meer bestond (vraag mij nog steeds af of dit wel zo was).

Wel herinner ik mij de naam van de leraar die hier les had gegeven en ik een paar jaar later weer tegen zou komen.

Na het eerste jaar op de LTS moest je een richting kiezen ik koos voor timmeren omdat ik er wel redelijk goed in was. Het tweede jaar op de LTS was een ramp; het timmeren was geen probleem maar de theorie wel want dat vond ik maar niets, al dat opletten en dergelijke. Ik had daarnaast steeds ruzie met één van de leraren en tot overmaat van ramp moest ik het tweede jaar over doen. Voor mezelf wist ik wel dat ik dit niet zou volhouden en na het zoveelste akkefietje op school kwam ik thuis en zei tegen mijn ouders 'ze bekijken het maar ik ga daar niet meer heen'. Dat viel natuurlijk niet in goede aarde en er zijn toen harde woorden gevallen. Toch ben ik niet weer naar school gegaan; het was midden jaren 60 van de vorige eeuw en er was werk in overvloed. Ik kwam te werken bij de BTF (Bataafse Triplex Fabriek) achter het oude belastingkantoor te Martenshoek (inmiddels al lang verdwenen). Ik verdiende daar 19 gulden per week en heb er bijna 8 maanden gewerkt. Toen had ik het wel gezien, daarna

Winkel Cor Mulder's ouders

Technische school Hoogezand

heb ik nog een blauwe maandag bij een drogist (Rumpf) gewerkt aan het Schuitendiep in Groningen maar dat was echt helemaal mijn ding niet, maar ik wou mijn vader niet teleurstellen want die had dit baantje geregeld. Maar het ging echt niet en ben daarna twee maanden thuis geweest en moest meehelpen in de winkel voor wat zakgeld. Dit was echt geen vetpot want na een avondje uit was ik weer blut en kon ik thuis zitten in een tijd dat het stappen net begon. ‘Dan ga je maar naar de helling’ zij mijn vader ‘daar is werk genoeg’. Ik vond dat geen probleem en op een vrijdag in augustus ben ik naar E.J Smit gegaan, het was dicht bij huis en mijn beide ooms werkten daar ook. Ik moest mij melden bij Gerrit Mulder die bedrijfsleider was en ook nog bij ons in de straat woonde. ‘Zo keurtje dus jij wilt hellingdogger worden? Ik wist helemaal niet wat dat inhield maar zei toch maar ja. ‘Nou dat is goed, kom maandag maar en meld je maar weer bij mij’. Ik ging er 35 gulden in de week verdienen en dat was een hele verbetering ten opzichte van eerdere baantjes. Op de werf lag de ‘IBEN THEIGAARD’ in aanbouw en ik moest eerst maar even in het lashok om te leren hechten. Na dit een paar dagen te hebben gedaan kwam ik als handlanger bij Harm Palstra (slootjekauwer) aan het

werk, een unieke en lieve man. Na een half jaar kwam de baas bij mij en zei dat ik even op kantoor moest komen en ja wat ik al vermoedde, ik moest weer naar school de 'Bemetel'-cursus doen. De cursus was op de maandag- en dinsdagmiddag in de LTS te Hoogezand, dus toch weer naar de ambachtsschool. Met jongens van alle scheepswerven in de omtrek was het een behoorlijke klas en de scheepsbouw was dus toch weer vertegenwoordigd op de ambachtsschool. Eén keer in de maand op

donderdag moest ik mij melden op de tekenkamer van E.J. Smit, bij Kleefsmann die mijn werkboek controleerde. Volgens informatie had Kleefsmann vroeger les gegeven op de LTS. Tot mijn verbazing gingen school en werk prima samen en ik verveelde me geen moment. Ik heb de 'Bemetel'-cursus goed doorstaan en zo kreeg ik toch nog een schooldiploma. Wat mij verder van die tijd is bij gebleven dat we een schip met de naam 'OOSTEREEMS' moesten bouwen die deels geklonken moest worden en verder gelast. Klinken was toen al uit de tijd, maar ik zag wel dat sommige oudjes er ouderwets tegen aan

gingen en ik moet eerlijk zijn dat oude ambacht vond ik ook wel interessant. Na deze periode heb ik nog als 'afschrijver' gewerkt, want je moest van alle markten thuis zijn. Vervolgens kwam ik in de sectiebouw te werken waar ik de rest van mijn werkzame leven actief zou blijven. Ik kwam daar bij een man te werken die mij alles zo'n beetje heeft bij gebracht op het gebied van sectiebouw. De man heette Trouwe Smit, een gouden kerel en een pure vakman. Ik heb bij E.J. Smit 23 jaar gewerkt want in 1987 was het over en uit. Een paar jaar daar voor was Edske Smit overleden en dat was toch wel samen met zijn broer Freerk de stuwende man achter dit bedrijf, de toenmalige crisis en familie vetes hebben daarna het bedrijf naar het faillissement gedreven.

Heb hoogte- en dieptepunten meegemaakt bij dit bedrijf, maar wat mij altijd bij zal blijven zijn de drie ongelukken op het bedrijf tijdens mijn periode. Toen ik er kwam was de week ervoor JobWerkman, tijdens werkzaamheden door een vallende steigerplank geraakt en brak zijn nek. In 1968 was Johan (Pommeltje)Wolf tijdens laswerkzaamheden in de dubbele bodem onwel geworden en overleden en in december 1971 was het Wim Lanting een vriend van mij die in de motorkamerschacht was gevallen en dat niet overleefde.

Na de periode bij E.J. Smit heb ik van alles gedaan, vanwege de crisis in de scheepsbouw. Maar na een jaar kwam ik toch weer in de scheepsbouw bij Bodewes scheepswerven te Hoogezand. Hier heb ik nog 25 jaar gewerkt. Mooi detail is dat daar mijn grootvader naar wie ik ben benoemd ook gewerkt heeft en ook mijn oom Jurrie.

Mijn werkzame leven heeft zich dus bijna geheel in de scheepsbouw afgespeeld. Ben nu al weer een tijdje met pensioen maar mis de tijd met mijn 'oude' collega's nog altijd, het was een mooi tijd op de helling.

DE SMEDERIJ TULP EN Z'N BEWONERS

Tineke van der Linden-Engels

De smederij, nummer 132 letter A, is gebouwd in ca. 1667. Het stond aan de Hoofdstraat 132 te Hoogezand en was opgetrokken uit rode bakstenen, zoals de meeste huizen toen in de provincie Groningen. Het voorste gedeelte, dus het woonhuis, is er later bijgebouwd.

Op 30 april 1757 hebben Aike Pieters en Hindrikje Wijchers de smederij gekocht van het echtpaar Jan Engbers en Aaltjen Tiepkes. Zij verklaarden “verkogt en overgedragen te hebben aan de E. Aike Peters en Hindrikjen Wijchers Eh.lieden, Een behuizinge met dezelfs heemste Eerd en nagel Vast, staande en gelegen op ‘t Hogezaand zijnde stadsgrond, hebbende Wilm Slaadoots wed. ten Noorden, Wijbe Jans ten Oosten, de Herenweg ten Zuiden en W.Slaadoots ten Westen tot naaster zwetten”. Ze hebben voor de smederij destijds 800 Caroli Gulden betaald in vier jaarlijkse termijnen. Ze woonden al in de smederij sinds 1754. Vanaf dat jaar betaalden zij de “heemhuire en plaatsgeld voor het huis nummer 132 letter A”. De waarde van een zilveren Carolusgulden was twintig stuiver. Het is heel moeilijk te berekenen hoeveel de smederij zou kosten als je hem nu zou moeten kopen. Maar het zou nu ongeveer 7440 Euro kunnen zijn.

Aike Pieters kwam uit Weener en trouwde op 3 april 1752 met Hindrikje Wijchers. Hindrikje kwam uit Sappemeer. Zij noemden zich echter nog geen Tulp. De eerste keer kom je de naam Tulp tegen in een Schult Prothocol van verzegelingen des gerichts Sappemeer over de nalatenschap na overlijden van een familielid van z'n vrouw, Grietje Jans. Dit was op 17 februari 1781. De eerstvolgende keer was bij hun zoon Wijcher Aikes en wel bij de doop van hun zoon Menne. Dat was op 12 juli 1806, vervolgens bij het overlijden van Wijcher Aikes op 31 december 1810. Bij dit overlijden staat: W.H.Tulp. Maar in het boekje van de huur en het plaatsgeld van de smederij wordt nog steeds geschreven: Wiger Aikes. Zo staat er in het huur en plaatsgeldboekje in 1813 geschreven: Wiger Aikes Weduwe. Pas in 1824 staat er: Weduwe van Wijcher Aikes Tulp. De achternaam Tulp was dus eigenlijk tot dan nog niet echt in gebruik bij de familie. In die tijd konden trouwens veel mensen hun naam nog niet schrijven. Zo werd de naam van Aike Pieters geschreven als: Eijke Peters, Aeike Pieters, Aike Peters, Eike Pieters, Heike Pieters, Haike Pieters, Aeijke Pieters en Aiko Pieters. Of wel: ze noemden vroeger hun naam en dan schreef de pastoor of iemand anders die kon schrijven, de naam fonetisch op. Hindrikje Wijchers kreeg later de familienaam de Vries. Je komt haar dan bijvoorbeeld tegen als Hinderkien Wiechgers de Vries. De vrouw van hun zoon Wijcher Aikes heette Dievertje Hindriks Prins. Dievertje werd geboren als Diefke Hindriks Prins. Deze familie had dus al veel langer een familienaam. De naam van haar man werd geschreven als Wicher Haykes, Wicher Aikes, Wicher Aykes, Wiger Aikes en Wijcher Aikes.

In de loop van de jaren heeft de familie Tulp steeds andere burens gekregen en werden er nieuwe huizen gebouwd. Zo woonde er bijvoorbeeld omstreeks 1832 aan de westkant Popko ten Cate. Hij was koopman geweest en was daarna gaan rentenieren. Aan de oostkant woonde toen de scheepstimmerman Wichger Hooites Meursing. Omstreeks 1954 had je aan de westkant het electrotechnisch installatiebureau van Herman G. Eekels en aan de oostkant stond het dubbele woonhuis van de families J.A. Koeneman en Stiekema. Meteen achter Koeneman stond de boerderij van boer Middel.

De smederij en het woonhuis waren in al die jaren nooit veranderd. In het woonhuis waren de vloeren van de keuken en het slaapkamertje van gewone klinkers. In de keuken had je de waterpomp en het aanrecht was een plank. Ook de vloeren van de smederij waren klinkers. Als ik als kind door de smederij liep, vond ik alles er oud en zwart uitzien. Het rechter gedeelte van het woonhuis, gezien

als je ervoor staat, werd in de twintigste eeuw een fietsenwinkel. Dat was toen opa Izaäk Tulp er smid was. Hij was getrouwd met Grietje Benthem. Zij hadden drie kinderen: Wijcher, Trijntje en Albert. Links van de fietsenwinkel was de voorkamer met daartussen de gang. Deze kwam uit op de “keuken”. Deze was, zoals hierboven beschreven, zeer primitief. Daar achter was nog een schuurtje en dan kwam de tuin. Achter de voorkamer had je de achterkamer met daar tussen twee bedsteden. Onder die bedsteden was dan de grote kelder. Als hun kleinkind Grietje dan kwam logeren, sliep ze daar in de bedstee. Dat kan m'n moeder zich nog goed herinneren. M'n moeder vond het altijd heel gezellig bij haar opa en oma op de smederij. Ze logeerde daar regelmatig. De smederij stond ook niet zo ver van haar eigen huis, ook aan het Winschoterdiep. Zij woonde naast de Gado. Haar vader was de oudste zoon van opa Izaäk en oma Grietje. De smederij stond verder naar het westen, even verder dan het Kalkwijksterhooghout. Ze heeft vaak gekeken naar de boten die daar voeren of gejaagd werden door scheepsjagers, met of zonder paard. Het Kalwijksterhooghout was nog niet zo oud in die tijd. Het middenstuk kon opengedraaid worden, zodat de schepen hun masten niet hoefden te strijken. Ook was er een speciaal paadje gemaakt die aan de binnenkant onder de brug doorliep, zodat de jagers niet meer zo hoefden te hannesen met de lijn zoals bij het oude hooghoutje, doordat ze toen om de brug heen moesten lopen. M'n moeder beschrijft haar opa als niet erg spraakzaam. Hij was een beetje “stoems”. Haar oma was een heel gezellige vrouw. Omdat de keuken zo primitief was, kookte oma op een gasstel dat stond in de achterkamer, tussen de kachel en het tuinraam. Ze maakte ook rollegies en kniepertjes. De rollegies werden met een speciaal stokje gerold. Doordeweeks zaten ze in de achterkamer. De koffie stond te pruttelen in de kraantjeskan. Als het koffietijd was, kwamen opa en z'n knecht ook even koffie drinken. Die hadden maar een korte pauze en daarom goten ze de hete koffie in het schoteltje. Dit waren speciale komvormige schotels.

Oma breide ook veel. Later breide ze bijvoorbeeld pakjes voor haar drie kleinzootjes. Die werden alle drie in 1935 geboren. M'n moeder was toen al elf jaar. Op de zondag zaten ze gezellig in de voorkamer. Er kwam dan altijd wel bezoek, zoals bijvoorbeeld tante Trijn en haar man oom Eggo. Oma zat dan achter de kraantjeskan. In de tuin stond een houten hokje, naast het kippenhok. Het had een glazen raampje. Daar ging oma Grietje regelmatig een tijdje in zitten als de zon scheen. Dit

was dan natuurlijk bloedheet. Ze dachten in die tijd dat ze door te zweten wel zou afvallen. Oma was namelijk heel dik.

Toen m'n moeder klein was, ging het nog goed met de smederij. Haar oma Grietje Tulp-Benthem had nog een dienstmeisje en een wasvrouw. Maar oma gaf veel te veel geld uit. Het werd noodzakelijk om dat aan banden te leggen, want in de jaren dertig van de vorige eeuw hadden velen het niet breed. Als m'n moeder jarig was, huurde oma een Jan Plezier. Dit was een huifkar met een paard ervoor. Ze gingen dan met vriendinnetjes en tante Trijn of een vriendin van oma, naar de speeltuin bij Slochteren, Staalstra's tuin, en hadden dan een heerlijke middag. Oma was zelf ook jarig. M'n moeder op 21 mei en haar oma op 26 mei. Oma had dan allemaal lekkers bij zich. Zij was dol op zoetigheid.

Opa Izaäk had samen met z'n zoon Albert een bootje gebouwd. Daar voeren ze mee naar bijvoorbeeld het Foxholstermeer. Ook had opa een ijzeren fiets in de smederij gemaakt. Ze noemden een fiets in die tijd een Vélocipède. Z'n buurtvriend Tieme Koetse had er eentje van hout gemaakt. Ze reden toertochtjes (meestal op zondag). Met veel geraas reden ze dan van Hoogezand tot Zuidbroek en weer terug. Ook fietsten ze door het veld naar Harkstede.

Eens in Harkstede, tijdens een rustpauze, kwam er een bende jongens die hun fietsen wilden stelen. Daar waren de stoere kerels niet van gediend en zo werden hun belagers even via de lucht in de sloot gedumpt!

Aldus Janny Tulp-Wolthuis, de vrouw van Jack Tulp. Jack is de zoon van Albert Tulp.

Van familie Tulp was bekend dat ze heel sterk waren. Er zijn dan ook verschillende verhalen hierover bekend. Dievertje Hindriks Prins, bijvoorbeeld, was smidse tijdens de Franse overheersing. In die tijd hingen er altijd worsten boven het smidsevuur te drogen. Toen er op een dag Franse soldaten in de smederij kwamen om haar worsten te stelen, heeft zij ze "bij kop en kont" gepakt en ze de smederij uitgewerkt. Zo kneep opa Izaäk Tulp maar zo een zilveren rijksdaalder dubbel. Op 28 augustus wordt altijd "Het Gronings ontzet" gevierd. Toen opa Izaäk nog jong was, ging hij met een vriend naar het circus op de Grote Markt in de stad. Daar stonden ze in de rij te wachten om een kaartje te kopen. Er was daar echter een groep studenten aan het klieren. Ze wilden voordringen en daar moesten de beide mannen natuurlijk niets van hebben. Ze gingen met de benen uit elkaar staan en de handen in de zij. Zo konden ze er niet meer door. Een student had een wandelstok en tikte daarmee opa's hoed af. Nou, toen had je de poppen aan het dansen! Samen met z'n vriend veegde hij het hele plein schoon!

Vlakbij stond een voorname villa: Huize Vredenrust. Eens, op een zondagmorgen vroeg, werd er bij opa aangebeld. Het was de koetsier van Huize Vredenrust. Mevrouw was haar sleutels vergeten en ze konden er dus niet in. Of opa haar kon helpen. Opa probeerde eerst

om het slot open te krijgen, maar dat ging haar te langzaam. Ook wilde hij het nog via de kelder proberen, maar dat duurde mevrouw te lang. Toen is hij maar zo door de deur gelopen.

Voor de smederij stonden oorspronkelijk drie bomen. Als een paard beslagen moest worden, werd het wel eens “weelderig”. Of wel: dan protesteerde

het paard. Opa pakte het dan bij de voorbenen en liep het paard vervolgens achterwaarts, zo met de kont tegen de boom aan. Dus iedere keer ging die boom eruit.

De laatste periode van z'n leven, een kleine twee jaar, heeft opa Izaäk in Huize Welgelegen gewoond. Dat is een veenborg bij Kleinemeer. Het is slechts een paar jaar een bejaardenhuis voor oude mannen geweest. Maar opa wilde daar niet wonen en hij ramde de dikke deuren open en er moesten dus nieuwe stevige grendels op gemaakt worden.

Opa Izaäk Tulp was meestersmid. Van hem hingen er bijvoorbeeld allemaal zelf gesmede hoefijzers in de smederij. Die had hij gemaakt voor z'n examen tot meestersmid: z'n meesterwerkstukken. Hij was grofsmid en hoefsmid. Hij werkte samen met een knecht. Ze maakten ook smeedijzeren hekken. Eigenlijk alles waar ijzer aan te pas kwam, zoals natuurlijk hoefijzers, maar ook hoepels om wagenwielen en veel voor Beukema's strokartonfabriek. Er werd in alle tulpproducten een merktekentje geslagen. Dit was een klein tulpje. Voor paarden waar geen hoefijzer meer onder de paardenhoef geslagen kon worden, construeerde hij iets zodat de hoef weer kon aangroeien en er later alsnog een hoefijzer onder kon. Anders had het dier afgemaakt moeten worden. Hij was dus eigenlijk ook een soort paardendokter. Langzamerhand verdween echter het echte handwerk en werd er steeds meer fabrieksmatig gemaakt. Denk aan bijvoorbeeld spijkers. De smeden moesten met hun tijd meegaan. Zo gingen ze bijvoorbeeld ploegen maken voor de landbouw. Bij Tulp kreeg je zodoende de tulpploeg. Ook in de smederij werkte opa Izaäk later niet meer met het open vuur, maar er kwam een draaibank. Daarvoor kwam er in 1906 een gasmotor van 2 paardenkrachten. Later kwam er een draaibank met een electromotor. Zo kregen ze meer opdrachten van de fabrieken. Bijvoorbeeld de assen voor rollen papier en een hok om de zuiginstallatie bij de Benesfabriek.

Opa Izaäk heeft 45 jaar bij de brandweer van Hoogezand gewerkt. Hij werd daar opperbrandmeester. Toen hij op 70-jarige leeftijd op het gemeentehuis officieel afscheid nam van de brandweer, kreeg hij een ruststoel aangeboden en werd hij tot ere-commandant benoemd.

MIJN OPA, COMPONIST EN DIRIGENT 1861-1944

Koos Smedes

Kort voor zijn dood heeft opa Smedes, die zijn laatste jaren in de toen nog niet verbouwde Sint Josephstichting in Sappemeer woonde, nog eenmaal op het orgel in de aanpalende kerk op het orgel gespeeld. Kort voor zijn laatste concert en ik was erbij. Kort daarna overleed hij in 1944. Ik was toen elf jaar. Hij lag in een klein kamertje in een witte(?) kist en hij was zó stil, kleiner en zó verschrikkelijk angstaanjagend wit en dood. Doodstil. Kort geleden zag ik het voor de zoveelste keer weer voor mij en maakte ik er dit vers over:

*Ik hoorde opa aan het orgel in de kerk:
kort voor hij verdween in het zwerk.
Ik zag hem liggen in de kist, zo stil,
doodstil, het leven uitgewist.
Een wassen beeld, geen mens.
Ik had toen slechts één wens:
bespaar mij van de doodste stilte;
die gans verstikkende stilte.
Ik ben mijn stille opa nooit vergeten.
Het leed valt niet in tijd te meten.*

Opa Smedes werd geboren op 25 april 1861 en stierf op 13 februari 1944 in de oorlog. Hij werd met grote eer - het was een lange zwarte stoet - begraven. Hij huwde op 9 december 1898 Geessien ter Borgh uit een oud rijk boerengeslacht, met veel kinderen die alle, behalve oma, ongetrouwd bleven. Hun vader keurde alle kandidaten af. Zij was een kordate vrouw en toen het haar te lang duurde, vroeg zij opa in Schiedam ten huwelijk. Een ware feministe van het eerste uur!

Opa was een lieve bescheiden man, maar tegelijk, net zoals mijn vader, vol energie als het om zijn werk en liefde ging: de muziek. Hij componeerde het Hoogezandster volkslied, waarvan mijn vader in 1983 een aangepaste tekst schreef.

In Neerlands hoge Noorden
Het rijk van veen en zand,
Waar Goorecht-Oost nog droomde
In 't ruige heideland;
Waar 't hoge zand zich paarde
Aan 't golvend Sappe meer,
De mens 't verschiet ontwaarde
Van Hoogezand-Sapp'meer

De woestenij betreden,
De spade drong in 't veen,
Kanaal door 't land gesneden,
De schepen varen heen.
De landbouw spreidt zijn wieden,

De scheepsbouw strekt tot eer,
Daar rijzen veel fabrieken
In Hoogezand-Sapp' meer

Wij willen blijven bouwen
Aan 't werk van 't voorgeslacht,
Met moed en vol vertrouwen
In eigen scheppingskracht.
Gezegend zij dit streven,
De pioniers ter eer.
Een toekomst vol van leven
In Hoogezand-Sapp' meer

Hij ging als jongen vaak naar de schouwburg in Groningen en luisterde, vanaf het Schellinkje (prijs één schelling oftewel 6 stuivers, de goedkoopste entree), naar opera's en operettes. In 1885 aanvaardde hij de benoeming tot onderwijzer aan de lagere school in Martenshoek. Op zaterdagmiddagen bekwaamde hij zich in Groningen in het orgelspel onder leiding van de leraar H.P. Steenhuis. Er volgden andere scholen, onder meer in Kropswolde. Frans Siekman schreef daarover: *"Eens op een keer, toen het een beetje gevoren had, ging meester Smedes achter de sloot over de stinksloot naar de spoorlijn, om per schaats langs die lijn over de wijken, Kropswolde te bereiken. Dat is hem gelukt. Maar niet dan na eerst een nat pak te hebben opgelopen. Tot de knieën zakte hij door het nog dunne ijs."*

Opa hield, net zoals zijn nazaten, ook van gedichten en zijn leerlingen kregen van hem onder meer de opdracht liedjes te zingen als:

*"Wie 't dagwerk hem gegeven, met vlijt volbracht,
legt vreedzaam zich te rusten en sluimert zacht.
Wat last hem op zijn schreden ook wankelen deê
De dank bezielt zijn woorden in d'avondbeê."*

Hij studeerde verder, waar mogelijk muziek en kreeg tal van functies. Even in chronologische volgorde, die ik citeer uit het boek over de familie Smedes van mijn vader:

1889: benoemd tot organist van de doopsgezinde gemeente te Sappemeer, een taak die hij ruim een halve eeuw heeft vervuld.

1890: vorming dubbel mannenkoor "Pepita", dat onder zijn leiding in de provincie en zelfs tot in het Duitse Ost-Friesland grote successen boekte.

1893: directeur van het bekende Mannenkoor H-S. Oprichting van een Dameskoor en van kinderzangklassen. Aan het Dameskoor deed ook zijn eega Geesien ter Borgh mee.

1897: benoemd tot leraar voor zang aan de Rijksnormaalschool te Sappemeer, later te Hoogezand en Veendam, waaraan hij 27 jaar verbonden is geweest.

1900: directeur van het toen opgerichte Fanfarekorps H-S

1908: directeur van de, in dit jaar opgerichte orkestvereniging "Orpheus".

Bovendien was het directeurschap van de gemengde zangvereniging "Aurora" te Meeden van 1896 tot 1910 in zijn handen.

Hij was menigmaal jurylid bij muziekconcouren in de provincie Groningen en daarbuiten.

Op zijn 75e verjaardag, op 25 april 1936, nam hij met een gemeenschappelijk concert van Mannenkoor en Fanfarecorps, afscheid van beide verenigingen. Vijf jaar daarvoor, op zijn zeventigste, werd één van zijn Cantates opnieuw gespeeld, ditmaal met tekst van zijn vriend en burgemeester van Zuidbroek (eerst wethouder van Hoogezand) H.E. (Harry) Buurma, de grootvader van mijn goede gelijknamige vriend Harry Buurma, zoon van de bedrijfsleider van de door Geert

Benes van hem overgenomen Olieslagerij en Meelfabriek in Martenshoek.

Behalve al die functies en het geven van piano- en zanglessen, ging hij dus ook componeren.

In 1898 schreef hij de muziek op woorden van D. Riepma voor de feestcantate bij de onthulling van het gedenkteken voor Adriaan Geerts Wildervanck te Wildervank. Ter gelegenheid van de Internationale tentoonstelling in 1902 te Hoogezand-Sappemeer, schreef hij op de woorden van D.L. Koe, eertijds notaris te Sappemeer, wederom een feestcantate. Hij componeerde het bekende lied "Houdt Moed". (tekst H.E. Buurma). Voorts schreef Smedes de operetmuziek voor kinder- en vrouwenkoor" en componeerde hij de muziek voor een revue, die mijn vader schreef.

Tot zover het enigszins ingekorte en met eigen inbreng voorziene citaat van mijn vader uit het gedenkteken van het geslacht Smedes. Mijn opa was een tamelijke kleine man, met een ietwat vooruitstekende buik. Horloge in een vestzakje, met gouden ketting eraan. Hij liep niet, hij schreed. Oma daarentegen was groot en mager. Ze torende hoog boven opa uit. Ik citeer nu weer mijn vader uit een bijlage: "Dat constateerde ook de jonge Jan Smit (de latere machine- en scheepsbouwer) toen hij het verloofde paar aan zijn ouderlijk huis voorbij zag gaan. Uit alle macht riep hij tot zijn moeder: "Ma, kom gauw eens kijken, wat een grote ma en een kleine pa!" Maar opa was groot in zijn daden en functioneerde uitstekend als directeur van onder meer het mannenkoor. In 1889 werd gewaagd van een salarisverhoging voor de directeur. "De verstandhouding tussen koor en directeur is uitstekend", zo citeer ik nu weer mijn vader. "Niet het minst kwam dit uit, toen de heer Smedes het leven van vrijgezel vaarwel zeggende, zich in het huwelijk begaf bij welke gelegenheid van de zijde, zowel van het koor als van de directeur zelf, onmiskenbare blijken werden gegeven van warme sympathie. Zo heeft de muziek mijn ouders tezamen gebracht" (aldus mijn vader). Het paar trouwde in 1898.

In 1900 gaf opa zijn leven een totaal andere richting. Hij nam ontslag als onderwijzer en werd zakenman. Ook werd er in dat jaar zijn eerste en enig kind geboren: mijn vader Jacobus Johannes (Koo) Smedes: de nieuwe stamhouder van een geslacht, dat mijn vader in een familieboek boek

tot 1600 volgde en kort voor zijn dood, toen hij licht begon te dementeren zelfs tot 1200, met de geboorte in Duitsland van een Judith Smedes. Mijn jongste dochter is naar haar vernoemd. Maar dit ter zijde en ter discussie.

Wat die zaken betreft: op de hoek van de Kerkstraat en de Meint Veningastraat (eerst Brugstraat), werd in 1901 het zakenpand aldaar verbouwd tot boek- en muziekhandel. Het stond en staat vlak bij de toen nog vaste en later draaiende- en weer later ophaalbrug over het Winschoterdiep en tegenover de kerk. Er is een foto van de winkel met op het balkon de trouwe Duitse vriend “Oom Cumme”, van wie ik via vader het in de loopgraven van België gevonden Panorama van Neerlands Verleden kreeg: een oud dik boek vol met kopergravures. Het sprak altijd tot mijn verbeelding en ik kende het van buiten.

Opa bleef al zijn functies in de muziekverenigingen behouden, het orkest Orpheus inclusief. Hij kreeg in 1934 een gouden eremedaille van de Oranje Nassau Orde. Hij overleed op 13 februari 1944. Oma Smedes volgde hem op 83 jarige leeftijd in 1952.

Opa en oma woonden, totdat ze naar de Sint Josephstichting verhuisden (vader nam het toen over en verliet daarbij

mijn eerste woning aan de Jan Huizingstraat) aan de Parklaan 7 (later Van Oldenbarneveltlaan 14) in Hoogezand in het Westerpark. De nieuwe behuizing stond nabij het spoor en naast het later deels afgebrande Instituut Hommes en de HBS. De boekhandel deed goed zaken en, eenmaal volwassen na de HBS in Sappemeer, maakte mijn vader deel uit van de leiding, wat hem in contact bracht met de boekenfabriek FF Beukema (later Atlanta) waar hij al gauw werd aangesteld als vertegenwoordiger. Daarover meer in het artikel over hemzelf.

Opa was, als gezegd, een lief en zachtaardig man en oma had de broek aan. Als ik ze opzocht in de Sint Josephstichting in Sappemeer (ze hadden twee ruime kamers- dat was vóór de drastische verbouwing met veel kleine kamers, waarin mijn oma Mulder een tijdlang woonde, (met uitzicht op het kerkhof) zat opa soms met stoel en al in de gang. Dan was oma aan het stofzuigen en dus moest haar man de deur even uit. Wat hij gedwee deed. Hij was voor mij de liefste man op aarde en het moment dat ik, als gezegd, naast hem stond, toen hij voor de laatste keer voor mij het orgel in de aanpalende RK-kerk bespeelde (hij was protestant, maar had er vrij toegang) voelde ik, als snotjongen van 11 jaar, hoe groot mijn kleine opa wel was. En hoe mooi hij speelde. En hoe vaardig. Snugger was hij zeker. Op hoge leeftijd leerde hij nog briden en vader schepte daar vaak over op.

Vader was zijn ouders ook zeer toegedaan. Tussen moeder en oma boterde het minder goed en als jongetje, dat van haar wel eens iets minder leuks over mijn moeder hoorde, was dat verschrikkelijk. Ik stond tussen twee vuren, maar koos in mijn hart altijd voor moeder. Ik was oma's lieveling - en daar maakte ze geen geheim van: ze prees me bij iedereen de hemel in - puur en alleen, volgens mij dan, omdat ik de jongste stamhouder was.

Tenslotte nog dit. Toen opa stierf in de Sint Josephstichting, stond op het moment van zijn dood, de grote 'staklok' van hem, die bij ons achter was gebleven in zijn vroegere huis, stil. Vader zag het en hilde. Het was de eerste en laatste keer dat ik dat heb gezien. Opa was het huilen van zijn trouwe zoon dubbel en dwars waard.

IN MEMORIAM HARRY BUURMA

Koos Smedes

Onderstaan gedicht is twee jaar geleden door mij geschreven. Sindsdien is Harry Buurma nog talloze malen vanuit Alphen naar hotel Faber gereisd, om daar aan de leestafel met zijn nog overgebleven vrienden (het werden er jaarlijks minder) over vroegere tijden te praten. De laatste keer, toen hij er tegen het advies van de dokter (hij leed aan alzheimer) toch nog, zonder het iemand te vertellen ongedeerd de reis heen en terug had volbracht, belde hij mij kort daarna. En zei: "Koos, er was er niet één, die ik nog kende, zelfs Olthof was er niet. Maar het was best gezellig, hoor. Ik heb heel wat nieuwe vrienden gemaakt." Ziehier Harry ten voeten uit. Altijd optimistisch, altijd lachen en wat niet iedereen weet: Harry kende Hoogezand van a tot z. Toen ik mijn verhaal voor het prachtige gedenkboek aan het schrijven was (met de complimenten aan Okkie Smit, Daan Hulsebos en Teade Smedes) en mij een naam was ontschoten, als de Kerkstraat of de van Roijenstraat, of de namen van die bomen van kerels bij De Bloemert: Is het niet eenmaal voorgekomen, dat hij mij niet de naam van mens of straat kon geven. Harry kende ze allemaal. Harry was verklonken met Hoogezand-Sappemeer. Sinds mijn jeugd ging ik met Harry op stap ging en we speelden ook samen in een orkestje. Harry woonde in Aarlanderveen in een boerderij, en was lange tijd de man, die auto's na een jaarlijkse controle controleerde; hij verbouwde alles zelf en altijd met een lachend gezicht. De lach, de goedheid, waren zijn waarmerk. De enkelingen, die hem overleven, zoals ik, (wij waren even oud, 87) zullen hem dagelijks gedenken en Harry, rust in vrede.

Opgedragen aan mijn vriend Harry

*Harry Buurma, beste vrind,
weet dat jij door velen wordt bemind:
Dood of nog in leven; het is om 't even!
Harry zit in 't hart,
nu vervuld met smart.
van velen om hem heen.
Als hij, zo is er geen.
Harry kan niet somber zijn:
nooit een greintje van chagrijn.
Harry is ook mijn beste vrind
Die voor mij de weg steeds vindt,
als ik die verloren ben,
in Hoogezand, waar men
hulde spreekt over jou, mijn vent:
om je liefde voor die stee.
want dat dorp, dat draag jij mee
in je grote hart.
Daar praatte jij de jaren door,
met al je vrinden en ik hoor
hen uit hun graf,
ver van ons af.
jou nu prijzen en loven
Omdat ook zij in Harry geloven.*

DE VIJFDE JAAP WESTERDIEP LEZING

“Wij zijn met de heele familie in de trein, wij gaan.”

Okkie Smit

In april trad Jaap Westerdiep af als voorzitter van Dorpsbelangen Westerbroek. Als eerbetoon aan hem, besloot het gemeentebestuur van Hoogezand-Sappemeer destijds elke twee jaar een lezing te organiseren die zijn naam draagt.

Jaap, toen voorzitter van onze vereniging, hield zelf de eerste lezing op 27 oktober 2011. Onze leden Jan Helmers (2013), Daan Hulsebos (2015) en Nel De Boer-Feitsma (2017) namen het (fysiek aanwezige!) stokje over. Nel gaf het stokje door aan onze secretaris Wim Rozema. In 2018 ging de gemeente Hoogezand-Sappemeer over in de gemeente Midden-Groningen. Gelukkig nam dit gemeentebestuur het besluit om de Jaap Westerdiep-lezing te handhaven. Aan Wim Rozema de eer om op woensdag 13 november 2019 voor het eerst gestalte te geven aan de Jaap Westerdieplezing in de nieuwe gemeente.

De Joodse gemeente in Hoogezand, Sappemeer, Slochteren, Noord- en Zuidbroek, Muntendam en Meeden tijdens de Tweede Wereldoorlog, Staatslijn 162B en met jonge kinderen oog in oog met de Joodse gegraafplaats in Kolham en het Kampterrein Westerbork in Hooghalen, vormden de belangrijkste ingrediënten van zijn lezing.

Ras-verteller Wim blijkt ook gevoel voor theater te hebben. Nadat hij aan een tafeltje op het lage vloerpodium had plaats genomen, leek hij zeer ontspannen, een slokje water te nemen om zich vervolgens te verdiepen in een boekwerkje. Het ogenschijnlijk genegeerde publiek hoorde achter uit de zaal weemoedige klezmer muziek komen. Even later verscheen Joost van Rheeden klarinet spelend in de zaal. Een spannend begin! Wim die tot dat moment rustig aan het tafeltje had gezeten, kwam tot leven en las een fragment uit “Martha” voor. Een boek van de inmiddels overleden oud-Hoogezandster Kees Visscher. In dit fragment werd verteld dat het Joodse meisje Martha uit de klas was verdwenen, omdat zij gedeporteerd werd. De meester besloot dat haar plaats in de klas gehandhaafd moest worden en dat niemand anders op die plaats mocht zitten..... Duidelijk werd ook dat de schrijver heimelijk een beetje verliefd op haar was geweest. Tot dat moment had Wim uitsluitend Gronings gesproken. Maar hij stelde (een deel van) zijn publiek gerust: niet de hele lezing was in het Gronings.

De kracht van Wim zijn lezing was het feit dat hij mooie beelden toonde, waaraan hij zijn betoog ophing. Eerst het plaatje en dan het verhaal. De verhalen hadden enerzijds een treurig karakter, niet verwonderlijk gezien het onderwerp, anderzijds zorgden Wim zijn bespiegelingen ook voor gelach. Met de beelden en zijn toelichting over “Staatslijn162-B”, (de spoorlijn die vanuit Harlingen naar

Nieuweschans liep, langs o.m. plaatsen als: Hoogezand, Sappemeer, Zuidbroek, Scheemda, Winschoten), haalde Wim de geschiedenis heel dichtbij. Anne Frank ging met de trein door onze regio! In de tijd dat Wim geschiedenis leraar was aan Mavo “de Hilgestede” in Zuidbroek, organiseerde hij meerdere keren “projecten”. Daarbij vroeg hij zijn leerlingen om in hun omgeving te zoeken naar herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. Dat leverde boven verwachting veel op! Leerling Rianne Olthof haar oma (boerin aan het Westeind in Zuidbroek), bleek zich nog goed te herinneren hoe op dinsdag altijd de treinen met daarin de Joden onderweg naar Duitsland, langs haar land reden. Wim had oma geïnterviewd. Joden bleken briefjes uit de trein te hebben geworpen. Hij toonde die briefjes destijds in zijn “project” en nu tijdens zijn lezing (zie kop boven dit stukje). In de rubriek “Vroeger en nu” die Wim samen met Janneke Hessing elke 2 weken in de H-S krant verzorgt, toont hij oude foto’s van plekken in ons gebied naast een hedendaagse foto van diezelfde plek. Dat deed hij ook tijdens de lezing. Daar waar nu het kantoor is gevestigd van advocaat Klopstra aan de Hoofdstraat in Hoogezand en daarachter de “vrijgemaakt gereformeerde kerk” aan de Rembrandtlaan staan, daar bevonden zich vroeger de Synagoge, de school en onderwijzerswoning van de Joodse gemeenschap.

Wim A.H. Rozema kan prachtig vertellen. Ook deze middag kon je gedurende zijn hele lezing een spelt horen vallen. Het is weinigen gegeven om een groot publiek gedurende bijna anderhalf uur (!) geboeid te laten luisteren. Wim deed dat. Waarbij hij tussen de historische feiten ook nog dikwijls de kans greep om zijn onderwijs carrière te belichten. En zijn eigen opvattingen over (geschiedenis) onderwijs. Ook over zijn rondleidingen op het voormalig Kamp Westerbork vertelde hij enthousiast.

Zijn lezing werd afgesloten zoals hij begon: weemoedige klezmer klanken verzorgd door de buurman van Wim: Joost van Rheeden (1e klarinettist van het NNO).

Weduwe Mien Westerdiep-Niemeijer kreeg als eerste het boekje met de tekst van deze Jaap Westerdiep-lezing overhandigd van Wim.

Vervolgens stelde Wim zijn opvolger voor: Nick Kieft uit Noordbroek. Hij zal in 2021 het eerste (nog) niet lid van onze vereniging zijn die de Jaap Westerdiep lezing mag verzorgen!

Daarna zei wethouder Anja Woortman in haar dankwoord o.m. dat zij graag zo’n geschiedenisleraar als Wim Rozema zou hebben gehad! Maar laat zij nou op de school hebben gezeten waar Nick Kieft geschiedenis leraar was. Ze had helaas geen les van hem!

Wim zijn echtgenote Aly Rozema kreeg uit handen van de voorzitter van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. een mooi boeket bloemen. Dit als dank voor haar steun aan Wim bij al zijn activiteiten voor onze vereniging en de voorbereidingen van de 5^e Jaap Westerdiep-lezing. De gemeente Midden-Groningen heeft een (gratis) boekje uit gegeven met daarin de gehele lezing van Wim en de door hem gebruikte illustraties. Aan alle aanwezigen werd het boekje uitgereikt.

Als lid van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer hebt u het boekje ontvangen samen met Pluustergoud nummer 49.

c. AWM-Fotografie

MIJN SCHOOLFOTO (2)

In het kader van de rubriek “Mijn Schoolfoto” treft u een tweede bijdrage aan, ingezonden door ons lid Wicher van Meurs. Het betreft een klasse foto van de Theo Thijssenschool uit 1954/1955, voorheen staande aan de Kees de Haanstraat, tegenover de ingang naar het Oosterpark (Burgemeester Bartelsstraat). Na afbraak is de school verhuisd naar de Boswijkslaan in het plan Boswijk. Uw reacties op de foto zijn welkom op het E-mail adres van de inzender (bienenwicher@home.nl) of op dat van de redactie van Pluustergoud (danielhulsebos@hetnet.nl).

Beschrijving van de foto:

Bovenste rij v.l.n.r.: Menzo Veenhoven, Jan Innik, Arnold Braamhorst, Arie Akkerman, ? Venema, Daan Knevelbaart, Dikkie Smit, Wicher van Meurs, Willy Bakema, ? Pestman, Luppo Wolthuis daarnaast juf Ina Zijlman.

Tweede rij: Itie Kraster, Grietje Lambeek, Willie de Graaf, Lieneke Andelbeek, Korrie Klok, Ietje Siersma, Annie Wieringa, Trea van de Velde, Elsje Meijer, Iekje Tonkes, Dina Neuwitter, Margriet Oostra.

Derde rij: Cody Roll, Siemie de Boer, ? Spielman, Roelfien Meijer, Nellie Wever, Willie Rijkens, Niesje Middel, Willie Snavenborg, Margriet Knip, Siska de Graaf, Rienie Venema.

Vierde rij: Jan Douwe Bakker, Paul Benus, Freddy Smit, Jan Huurdeman, Gerrit de Raad, Rieks Folgerts, Ties Woldhuis, Willie Hulshof, Rudie Elbersen.

PETTYCOAT MET “SUIKERSPIN” EN LEREN JACK MET “VETKUIF” OP NIJJOARSVEZIEDE

Okkie Smit

Zondag 19 januari 2020 houden wij weer onze traditionele “Nijjoarsveziede” in dansschool van der Vlag. Elk jaar wensen wij elkaar daarbij “Veul hail en zegen” en wordt er teruggeblikt op gebeurtenissen in het voorbije jaar. Dat alles in een ontspannen, gezellige sfeer. Na de koffie of thee (met rolletjes), mogen de door de vereniging aangeboden drankjes als: advocaat (met of zonder slagroom) en rozijnen op brandewijn niet ontbreken. Als u daar geen liefhebber van bent kunt u uiteraard ook iets anders drinken.

Maar er is meer! Voor deze gelegenheid hebben wij Mien Westerdiep weer bereid gevonden om als “Pieternel” haar licht te laten schijnen op het afgelopen jaar. Ervaringen uit het verleden leren dat zij dit op geheel eigen (gewaagde) manier zal doen. De verwachtingen zijn hooggespannen!

En na Pieternel is het de beurt aan de bijzondere band “Buona Sera”! De 5 leden van deze formatie mogen we allemaal scharen onder de categorie “jeugd van vroeger”. Zij spelen populaire nummers uit de jaren '50 en '60 van o.m. Roy Orbison, Neil Sedaka, Cliff Richard en Elvis Presley. De nummers worden door de zanger/gitarist kort ingeleid met informatie over het betreffende nummer of de uitvoerende artiest. Aldus neemt hij ons mee terug in de tijd en ontstaat er een aardig tijdsbeeld. Kortom een middag vol muzikale herinneringen en nostalgie. Weet u nog wel? De tijd waarin dames petticoats droegen en een “suikerspin” als kapsel? En “nozems” die op “buikschuivers” reden en een “vetkuif” hadden? Misschien zitten zij, nu iets ouder, wel in de zaal!

En al die bekende hits hoort u nu in een mooie herkenbare uitvoering van deze fantastische band! Waarbij het prettig is dat de band op een zodanig volume speelt dat je ook nog met elkaar kunt converseren. En... er mag gedanst worden! Bij een optreden van het Nut, eerder dit jaar, zag ik heel wat van onze leden van de gelegenheid gebruik maken om weer eens de foxtrot, chachacha en zelfs een tango met elkaar te dansen. Dat gebeurt, denk ik, niet zo vaak! Maar op zondag 19 januari wordt u in Dansschool van der Vlag (!) opnieuw in de gelegenheid gesteld! Aanvang: 14.30 uur, zaal open 14.15 uur. Gratis entree voor leden!

U bent van harte welkom! Graag tot de 19^e januari.

REACTIE OP MIJN SCHOOLFOTO

Geacht secretariaat,

De foto in Pluustergoud no. 48 van juni j.l. inzake mijn schoolfoto, bevat een foute naamsvermelding. Op de foto staat niet Hilbrant Huizing, maar zijn broer en daarmee ook mijn broer Henk Huizing. Ik weet niet in welke mate u hier iets mee kan, maar misschien Frits Kruse hierover informeren, maar het maakt mij verder niet zoveel uit. Het gaat mij meer om de juistheid voor mogelijke toekomstige vermeldingen. De foto waar het om gaat bevindt zich overigens ook in het gemeentearchief onder no. Df_DO 1090 of te vinden onder Komschool. Veel namen staan hier reeds vermeld.

Met vriendelijke groet,
BJH Huizing

VERSLAG SCHOOLREIS GEMEENTELIJKE HBS TE HOOGEZAND

Onderstaand een letterlijke weergave uit het dagboek (1951) van Nika Noordhoek

Nika Noordhoek

Deelnemers : leerlingen van de eerste, tweede en derde klas

Algehele leiding: de heren Zuideveld en mevrouw Zuideveld

Namenlijst:

Dineke Bakker, Jikke Binnerts, Tjaard Broesder, Harma Buurma, Jan van Diepen, Mies Hartog, Tineke Jen-sema, Harrie Kamphuis, Guus Kauffeld, Jan Kielema, Reg Koops, Geert Jan Knopping, Carla Nienhuis, Nika Noordhoek, Maike Otten, Piet Portier, Tjaard Schipper, Jannie Smit, Hans Spa, Piet Spakman, Jan van Timmeren, Anja Westerhof, Trui Wolthuis, Kees Wolthuis en Nannie Wubbeling.

Zaterdag 14 juli 1951:

Tocht over Hoogeveen, Echten, Ten Aarlo, De Wijk, IJhorst, Staphorst, Rouveen, Lichtmis, Zwolle, Duivedans, Oldenbroek (jeugdherberg).

‘Ziezo daar gaan we dan, wel een beetje later dan het plan was, maar toch compleet. De bagage moest eerst worden afgeladen en alles werd in een grote vrachtauto van Koeneman gehesen met de jongens er boven op. De meisjes in twee luxe wagens en Jikke, Dineke en ik in de cabine. De jongens hadden het blijkbaar nogal benauwd, want ze hebben enige ventilatiegaatjes in het zeil gesneden. Hoogeveen: uitstappen, uitladen en weer pakken, meteen ook maar een boterhammetje. Het zonnetje schijnt nu heerlijk en in het bos bij Echten wordt de kleding voor iets luchtigers verwisseld. Weer verder en in IJhorst honger! honger! dus stop, we trekken een klein laantje in en proberen onze boterhammen op te smikkelen, maar als je niet op let gaan er enkele muggen mee naar binnen. De jongens hebben intussen een weiland ontdekt met heerlijk lang gras. Het hele spul verhuist hierheen en we gaan meteen maar aan het voetballen. Na een minuut of 10 echter kwamen 2 boeren op hoge benen aanspurten en meet veel bombarie worden de namen van de heren Zuideveld en Reit opgeschreven. We blazen de aftocht en trekken door Staphorst met enige antieke kinderwagens naar Lichtmis, waar onze dorst gelest wordt met wat ranja bij een hotelletje met een primitieve speeltuin, waar Jikke de kop van een hobbelpaard trekt. Op naar Zwolle met een oud romaans poortje even voorbij Zwolle zijn mijnheer Reit en Tjardi verloren halt! , de regenjas aan, want de lucht betreft en daar zijn de verloren schapen ook al terug, ze zijn eventjes op de foto gekomen. Vijf minuten zijn we nog maar weer op weg of een dynamo slijt aan, maar dat is weer gauw voor elkaar en nu begint het te regenen ook. We fietsen zo dicht mogelijk onder de bomen door. Gelukkig is het niet ver meer naar Oldenbroek. Maar de jeugdherberg ligt nog enkele kilometers verderop. Na 2 uur de weg vragen, fietsen we nog mis, dus weer terug en bij de tweesprong de andere kant op. Hè, hè we zijn er er is een volleybalveld bij en alles ligt midden in de bossen. We frissen ons op en volleyen een beetje. Zes uur eten, maar wat een lepels en vorken, roest met een bijsmaakje. We eten zonder de vork aan te raken van de bloemkool en sla waarover we een koud ei van Dineke uitstorten om de smaak een beetje op te voeren. De corveën worden verdeeld, waaraan we ons maar eerst heerlijk onttrekken. Om 8 uur gaat een groep met de vader aan het wandelen. Na een uur zijn ze terug met de mond blauw van de bosbessen. Een paar jongens dammen met aanwijzingen van van een Engelsman. We zijn zelf aan het dwalen geweest met als kompas de zon. Vlak achter de jeugdherberg ligt de grote spoorlijn Zwolle-Amersfoort en daarachter is het schietterrein van de legerplaats Oldenbroek, waar we niet mogen komen. Om een uur of half tien is iedereen weer aanwezig en alle

stoelen en tafels worden naar buiten gesleept, behalve de buitenste twee rijen en er wordt gevoldanst. Tot slot wordt door ons het Gronings volkslied gezongen met pianobegeleiding van mijnheer Zuideveld. Dan vliegen we allemaal naar de slaapzaal om maar een goed bed te krijgen. Net hebben we ons bed opgemaakt of daar komen de anderen aan met nummers en we kunnen verhuizen. Eindelijk komt ook mevrouw Zuideveld met onze nummer en we gaan weer aan het werk. Om half elf worden de lampen weggehaald en we liggen er dan ook net, maar niet zonder lawaai. In Hanna's bed knapt een veer en die ligt de hele nacht in een kuil. Dineke ligt op een scheef bed en ze verhuist met Jikke met hun hele hebben en houwen naar een ander bed. Achterin de slaapzaal ligt een dame steeds te mopperen en om stilte te verzoeken en dat zal ze nog wel een poosje moeten blijven doen. Om een uur of 12 is het eindelijk stil. Bij de jongens zijn ze met een kussengevecht begonnen en dat is juist in goede gang als de vader naar binnen stormt. Hans Spa krijgt een trap en de heren Zuideveld en Reit schieten onder de dekens.

Zondag 15 juli:

Tocht over Elburg, Nieuwstad, Doornspijk, Nunspeet, Leuvenum, Putten, Driedorp, Slichtenhorst, Amersfoort (jeugdherberg)

Om 7 uur worden we gewekt. Een paar moeten er dadelijk uit om brood klaar te maken en af te wassen. Om kwart voor 8 moeten we aan tafel zijn, dus de anderen kunnen nog even luieren. Het brood ziet er niet lekker uit, erg grauw en uit 1 plak kunnen wel twee andere plakken worden gesneden, terwijl het boter niet gezien mag worden. Na het eten weer oppakken en om tien uur zijn we startklaar. Het regent en we trekken een lange broek aan. We gaan naar Elburg, waar we de zee gaan bekijken. Knapt mijn ketting stuk, zoeken naar een fietsmaker, die dat karweitje op zondag wil opknappen. Eindelijk vinden we er één, de fiets wordt gemaakt en we stappen we weer op. In Nunspeet drinken we in 't Vosje koffie en stillen we onze honger. De jongens vliegen op de hurken van de glijbaan af. We fietsen verder over fietspaden heuvel op, heuvel af, de trappers kunnen wen bijna niet bijhouden. Voorbij Putten hebben we de verkeerde weg en met behulp van een kompas komen we tot de conclusie dat we op de terugweg zijn. De fiets wordt gekeerd en weer over fietspaden, een tijdlang zien we geen mensen, geen huis, de bewoonde wereld ligt ver achter ons. In de buurt van Driedorp komen we weer uit. Dicht bij Amersfoort begeeft Jikke's band, er heeft al een poosje een punaise in gezeten. In Amersfoort vragen we de weg aan twee oude mannetjes, maar ze krijgen ruzie waar ze ons nu wel niet langs zullen sturen. Om half zes komen we aan, nadat we eerst een verkeerde heuvel met mul zand zijn opgeklauterd. Wat een verschil met Oldenbroek, Amersfoort is net een hotel. We hebben een eigen dagverblijf in een bijgebouw. De jongens slapen daar ook, maar de meisjes in het hoofdgebouw. Onder het eten zet Harry Kamphuis ons op de foto en een lawaai dat we hebben. Plotseling echter beveelt mevrouw Zuideveld met zo'n harde stem stilte dat onze monden van schrik dicht klappen. Net zijn we rustig of daar komt de vader aan. Gelukkig heeft mevrouw Zuideveld hem juist op tijd

mevr. Zuiderveld en Kees Wolthuis

gezien. Rustig eten we verder van de aangebrande pudding. Om half acht gaan we samen wandelen. Overal zetten we pijlen om de achterblijvers de weg te wijzen. We kruipen overal doorheen. We binden Hanna en we dansen in een kring er omheen, waarna ze in een kuil wordt gedeponeerd. Mijnheer Zuideveld, mevrouw Zuideveld, mijnheer Reit, Jikke en Dineke worden gejonast. Dan is het half tien en we drinken onze thee waarbij gesjoeld wordt. Na de thee zitten we samen in de buitenlucht tot het bedtijd is. Hier geen last van nummers en we liggen heerlijk te keeten en te stoeien als de moeder met een kwaad gezicht een kijkje komt nemen en er behagen in scheidt om te dreigen met op straat gezet te worden en de trekkers de kaart in te trekken. Stilte!

Maandag 16 juli:

Tocht over Amersfoort, Soesterberg, Lage Vuurse, Hilversum, Blaricum, 'De Zonnehoeve' (jeugdherberg).

De zon schijnt met royale brede stralen in onze slaapzaal en we besluiten eenstemmig te gaan zwemmen. Voor het eten heeft gelukkig niemand corvee te doen, maar toch gaan we om 7 uur ons nestje uit omdat we zo vroeg in slaap zijn gekomen. De lunchpakketten mogen we zelf verzorgen en zo veel brood meenemen als we denken op te kunnen. Om 10 uur vertrekken we en nog gauw wordt een foto genomen. Mees Hartog rijdt recht in een bosje op bij de afdaling van de jeugdherberg heuvel, omdat haar rem het niet deed. In Amersfoort worden inkopen gedaan, kersen en bananen, petten, appelsap, zuurtjes, een bal enz. We fietsen in de richting van Soesterberg, waar we even bij het vliegveld kijken, maar al gauw doorgaan naar het zwembad. Het is niet ver meer en we komen in een prachtig bad terecht, waar onze nieuwe bal prachtig van pas komt. Zo, we fietsen over de Hoge Vuursche en bij een golfbad eten we maar eens. Dan gaan we door naar Hilversum, waar we langs de KRO naar de AVRO gaan om te proberen de studio te bezichtigen, maar dat gaat niet, allen als we van te voren aangevraagd hebben. Nu langs de VPRO naar de Vara, die onvindbaar is, wat blijkt uit ons lied "It's al long way tot he Vara". Eindelijk na een klimpartij komt het gebouw in zicht, maar ons gezwoeg is voor niets geweest, want ook hier mogen we niet in. Ondertussen is er heel wat tijd verstreken en in snel tempo fietsen we door naar Blaricum. Bij onze aankomst is Janny Smit niet lekker en ze wilde graag zo gauw mogelijk naar huis. We bellen op en er wordt besloten tot morgenvroeg te wachten. Die avond echter brengen mevrouw Zuideveld en Tjaard Broesder haar per taxi naar huis. Het is ondertussen etenstijd geworden en na de aangebrande pudding er door heen geworsteld te hebben, zijn we met de vader aan de wandel gegaan. Mijnheer Reit is in druk gesprek met een Engelsman en we sluiten ons er al gauw bij aan, zo blijven we steeds meer achter totdat de grote groep uit zicht is. De paadjes worden steeds smaller en het groepje steeds kleiner, want we zijn nog verder achtergebleven doordat we stoeien. Dus moeten we mijnheer Reit weer opsporen, we crossen wat en ja daar zijn ze, maar er is geen paadje meer te bespeuren en daarmee is de jeugdherberg ook weg. We komen op een heuvel en zien dat de jeugdherberg niet eens ver weg is. Zo komen we even na de grote groep weer op de jeugdherberg aan. Nog even zijn we (ongeveer 4 man) met mijnheer Zuideveld weer het bos in gegaan. Achter de jeugdherberg is een bos met allemaal loopgraven en net zitten we er of de anderen bemerken ons slippertje en daar komen ze aan. We hebben ons ondertussen al verstopt en maken de anderen aan het schrikken, vooral Tineke Jensemaja blijkt een bang hartje te hebben. Er wordt geroepen "Thee" en even later komen we joelend en schreeuwend de huiskamer binnen. We drinken thee en zingen volksliederen met natuurlijk het Groninger en Friese volkslied. Dan is het 10 uur en we worden naar bed gestuurd, geen enkel stuk bagage en geen deken mag mee naar boven. De bedden waren lekker zacht en de slaapzaal is ruim. Vanuit het raam hebben we een schitterend uitzicht. Stil is het nog lang niet en plotseling komt er

een stem vanuit de andere hoek die zegt “Ik wis nait dat Grunnegers zukke klieren waren” en een andere stem betoogde “Het is niet sportief zo te kletsen op de slaapzaal want sommige trekkers hebben weer een lange tocht voor de boeg”. Wij zijn diep onder de indruk van zoveel wijsheiden en kletsen verder.

Dinsdag 17 juli:

Tocht over Blaricum, Naarden, Hilversum, Soestdijk, De Vuursche, Bos en Duin, Huis ter Heide, Pyramide van Austerlitz, Maarsbergen, Ginkel, Amerongen, Elst.

Om 3 uur zijn mevrouw Zuideveld en Tjaard weer terug gekomen, vertelt ze ons om 7 uur. Het valt niet mee er uit te komen en we zijn op het nippertje beneden. We zijn de laatsten die weg gaan en daarom zijn we nog even met de bal aan het volleyen geslagen in de eetzaal. De bal wipt alle kanten op en komt plotseling op de schoorsteenmantel terecht, waar hij terloops even een vaas mee aan het wippen brengt. Op de maat van de muziek van Tjaard Schipper en Piet Portier wipt hij op de grond. De scherven worden zo snel mogelijk weg gedweild en zonder dat er een haan naar kraait vertrekken we. In Naarden zien we het prachtige oude stadhuis, waar een gids ons rondleidt en we staan even late rop Tjechisch grondgebied, waar we onschendbaar zijn. Dan beklimmen we de toren van Naarden en zien het Muiderslot in de verte liggen en bij helder weer kunnen we de toren van Elst zien. We kopen kersen en gaan dan de vestingwerken in, die nog volledig in tact zijn. We gaan verder naar Hilversum. Halt, het eerste ongeluk van vandaag, Tjaard Broesder is ergens tegenop gereden en zijn fiets is kapot. We wachten en kopen karnemelk, yoghurt en vla in flesjes, die we bij onze boterham opeten. Na 3 kwartier gaan we verder en komen weer eens langs de Avro. We hebben nog een flinke tocht voor de boeg en het is al één uur. We fietsen dan ook snel door en in Soestdijk wordt eerst weer halt gehouden, We bekijken het paleis van een afstand en de gedenknaald van dichtbij. Verder naar de pyramide van Austerlitz, waar we niet op klimmen, maar in een hotelletje er naast gaan zitten. Hier belt mijnheer Reit op dat we om 7 uur zullen aankomen. In de speeltuin is een autoscooter waar je voor moet betalen en de toekomst kun je je laten voorspellen bij een automaatje. Zo weer uitgerust en we gaan naar Ginkel vlug kopen we wat kersen. We komen vlak bij Amerongen en draaien er voor af naar Elst. We zijn doodmoe om maar niet te spreken van mevrouw Zuideveld en Tjaard. We zijn er een groot barakken kamp aan de grote weg. Ze zitten allemaal aan tafel en vlug schikken ze bij. Gelukkig is er nog eten genoeg. Dan brengen we onze spullen in de bagageruimte en gaan ons eens lekker wassen. Ik sta lekker onder de ‘does’ te ploeteren en ik word weer helemaal fit. Hé daar is de groep uit Veenhuizen ook die met ons in Oldebroek waren. We gaan samen een partijtje volleyen. Met de thee zitten we in het amphitheater achter de barakken. De vader speelt mandoline en we zingen zo’n beetje mee, maar het lukt niet al te best, de groep is te groot. We hebben een apart slaapzaaltje en de jongens ook, nu kunnen we onze zuurtjes met volle aandacht opzuigen. Onze burens maken wat lawaai en de vader komt kijken en vraagt of wij het doen. Natuurlijk zit de schuld naast ons en ze krijgen een flinke uitbrander.

*liggend Maaike Otten (l) en Piet Portier
staand Timie Wolthuis*

OMNIA SPONTE FIUNT
John Rusov. Conventus

1350
1950

/ holland /
N A A R D E N
600
JAAR

FEESTELYKE HERDENKING 20-26 AUG. 1950

Door de spleten in de wand voeren we gesprekken tot ook hier de vader komt en dan is alles rustig.

Woensdag 18 juli:

Tocht langs Doorn.

Vandaag blijven we over en gaan eens een kijkje in de buurt nemen. De zon schijnt en Jan van Diepen is jarig en met deze twee plezierige gevoelens gaan we op weg naar Doorn. Daar staat een auto midden op de weg, die geen benzine meer blijkt te hebben, een eind verder op bellen we naar een door de chauffeur opgegeven adres. Midden in het bos stappen we maar eens af. We zitten een poosje te niets doen, maar dan besluiten we een roversspel te gaan bedrijven. We splitsen ons in twee partijen en zoeken ieder een domein op met als hoofdkwartier een boom met een stuk papier er aan dat we zullen beschermen tegen aanvallen van de tegenpartij. Moedig vallen we aan, maar helaas we zijn al spoedig gestorven, want de tegenpartij trekt ons onze zakdoek die aan onze zij hangt af. Vooral Jan van Diepen toont zich een meester in het roven. Dan gaan we een nieuw spelletje verzinnen, maar o, schrik, Jan van Diepen mist zijn horloge en dat is zoeken naar een speld in een hooiberg maar wonder boven wonder vindt Jan van Timmeren het verloren schaap. Hij krijgt vanavond een extra taartpunt. Piet Portier zwaait in het topje van alle bomen, meesterlijk zoals die jongen klauterde, in 10 tellen zit hij in het topje. We komen in Doorn en gaan het kasteel bekijken. Dineke is niet lekker, maar het draait gauw bij en we stevenen met de gids naar binnen. Wat een vent, hij dreunt alles als de tafel van twee op, en het wordt een soort racekijk, het lijkt wel of hij een weddenschap met de andere gidsen heeft aangegaan, wie het vlugst een gezelschap kan rondleiden. Die Duitse keizer heeft het anders nog zo gek niet bekeken, we keken eerst al het portiers huisje voor het kasteel aan en er is een schitterend park bij. Jan van Diepen is niet lekker, het lijkt in de lucht te zitten en hij gaat naar buiten, waar hij ons later weer opwacht. We kopen brood en boter in Doorn, zalig wit brood en we slaan zuurtjes in. In Elst kopen wen 10 pond kersen met een taart en om half zes zijn we weer binnen. Onder het eten wordt een serenade gezongen en dan gaan we het vet uit de pannen schrapen in de keuken. In het dagverblijf zijn een paar jongens aan het musiceren, viool, gitaar en blokfluit, een prachtig orkestje. Om 8 uur gaan we naar het terrein achter de jeugdherberg, waar joodse jongens en meisjes volksdansen en zingen. Het is een schitterend gezicht en we kunnen er bijna niet weg komen als mijnheer Zuideveld ons roept ter taart te komen. Ieder die een pit laat vallen moet een liedje zingen en dat zijn er niet weinig, ook de vader, moeder en assistente delen mee. Dan zingen we nog een beetje in het amphitheater tot het bedtijd en zuurtjes tijd is.

Donderdag 19 juli:

Tocht over Grebbe, Grebbeberg, Wageningen, Nol in 't bos, Planken wantbuis, Oude Reest, over de Hoge Veluwe, Woeste Hoeve, Loenen, Joppe, 'De Kleine Haar'(jeugdherberg).

We komen laat weg vanmorgen. Tjaard Broesder en Hans Spa hebben met water gegooid en we moeten wachten tot ze hun strafcorvee gedaan hebben. Dan fietsen we eindelijk de grebbeberg op

Jan van Timmeren, Dineke, Jikke en Piet Portier

Ineke en Jikke

oorlogskerkhof al eens hebben gezien. Na een moeizame beklimming mogen er nog maar een paar meisjes op. Tot 15 jaar met short en verder alleen met rokken. Natuurlijk heeft niemand dat. We kopen in Wageningen brood en boter, dan gaan we over fietspaden verder om een eind af te snijden en vlak langs een woonwagenkamp, waar we niet erg netjes betiteld worden, want we kunnen de weg niet vinden en er moet een kompas bij te pas komen. We gaan verder over een bijna onberijdbaar fietspad en we blijven op ongeveer 3 meter voor Ginkel steken vlak bij een spoorwegovergang waar bijna elke 10 minuten een trein langs gaat. We eten en rusten. Het is hier schitterend, een stuk hei tussen bomen in. We fietsen het fietspad uit en dan gaan we over een drukke verkeersweg midden door het Planken wambuis. Om er sneller te komen gaan we over een verboden fietspad en we komen zo in Oudreemst en over de Hoge Veluwe fietsen we verder. Zo mooi als hier hebben we nergens nog gezien, eerst komen we door een gebied van zandverstuivingen en heide en dan komen we in het aangeplante gedeelte. We rusten even uit en

zitten o, schrik midden in de bosmieren. Ven voorbij Woeste Hoeve kopen we snoepvoorraad in, er zit een meisje voor het kraampje te accordeonspelen. Voorbij Loenen wordt de omgeving er niet mooier op. We komen een andere school, die naar Lochem gaat, voorbij en dan halen ze ons weer in, we blijven er maar achter, want in Zutphen gaan ze toch de andere kant op. Hier belt mijnheer Reit op dat we later aan komen. Al dicht bij de jeugdherberg racen sommige jongens ver vooruit. Wij slaan een fietspad in, maar zullie zijn rechtdoor gegaan. Ze worden teruggehaald en we kunnen verder gaan, maar welke kant op. Een paar Groninger jongens en meisjes wijzen ons de weg en we fietsen achter hun aan. Dan zijn we er. Er is geen ingang te bekennen en we komen met de bagage de hele jeugdherberg rond, dan blijkt dat we voorin moeten, de trap op. We vinden de hond in de pot. We eten de restjes en brengen de vuile borden naar de keuken. Daar zijn ze woest, het betekent voor hen weer opnieuw afwassen. De vader is ook een beetje uit zijn hum, hij weet niet waar hij ons zal laten. Tenslotte komen de meisjes in de hal en de jongens in het dagverblijf op noodbedden. De jeugdherberg is het jachtslot van prins Hendrik geweest en staat midden in de rode, witte en zwarte bessen, waarmee we onze honger stillen. We volleyen en volksdansen buiten en bij de thee wordt gitaar gespeeld en gezongen. Het Groninger volkslied, het Zweedse, het Amsterdamse waar niet veel van terecht gebracht wordt. De Rotterdammers durven niet, twee andere jongens zingen een maleis liedje, dat we meebrullen. We spreiden ons leger, 13 Hoogezandsters en 5 anderen met inbegrip van op en aanmerkingen. Mijnheer Zuideveld slaapt met 4 jongens in een serre op bedden. De boffers.

Vrijdag 20 juli:

Tocht over Schipbeek, De Wippert, Holten, Rijssen, Enter, Delden, jeugdherberg 't Immer Schoen (jeugdherberg).

Er is lang geen brood genoeg en wij hebben nog wel extra honger overgebleven van gisteravond. De bakker wordt ontboden, dat is er nu tenminste genoeg, maar er is ondertussen geen boter en geen

belegging meer. We gappen het van andere tafels en het wordt ons weer afgegap er worden ware roofovervallen tenslotte eten we droog brood om de maag te vullen. We plukken flessen vol bessen voor onderweg en na een foto vertrekken we. Het is wel geen mooi weer, maar we zwemmen in de Schipbeek, een snert zwembaadje. Het kostte dan ook maar een stuiver per dag. Holten is maar een klein plaatsje en we kopen er brood. Piet Spakmans fiets wordt gemaakt, zijn trapper is achter een paaltje blijven haken. Op de Holterberg drinken we ons een flauwte in de karnemelk bij een melkkar en we sturen verder de berg op naar het museum van opgestopte vogels en dieren die in ons land worden gevonden, behalve een aapje en een jong leeuwje. We komen er bijna niet meer weg, zoveel is er te zien. We eten hier in het bos, en een honger dat we hebben, er gaan 5 witte broden extra bij door. Nannie breekt het record met 29 plakken en de anderen hebben ook boven de 20 plakken gehad. In Rijssen zien we waar Renée Brouwer woont. We komen op tijd in Delden aan en deze jeugdherberg staat nu eens midden in het dorp. De pudding is zo erg aangebrand dat niemand het lust, de vader merkt dat en we worden gedwongen het er door te wurgen. We denken nu eens heerlijk het dorp in te gaan, maar ook in deze worden we gedwongen mee te gaan wandelen. Natuurlijk willen we niet en we zijn zo verstandig er tussen uit te knijpen, we staan achter een auto op de hoek van de straat te gluren, maar jammer genoeg helpt het niet en zo stappen we “vrolijk” mee. We maken lawaai zodat de vader niets kan vertellen en ondertussen luisteren we naar mijnheer Zuiderveld die Deens spreekt met een paar Denen. We stoppen bij 2 aan elkaar gegroeide bomen, het bijzondere daarvan is, dat het een beuk en een eik zijn. We kijken vol bewondering dat papa dat zo maar weet. Dat is meteen ook de enige bezienswaardigheid van de wandeltocht met nog een kasteeltje. Op de grote weg blijven we bij elkaar om alsnog te trachten een winkel te bereiken, maar we verdwalen en komen weer bij de jeugdherberg uit. Dan gaan mevrouw Zuideveld en nog een paar meisjes het nog eens proberen, terwijl wij thee drinken en we gaan bij gitaarmuziek allemaal bekende liedjes zingen en pa zegt “dit is nog eens wat anders dan jullie ouwe taaie hè” en we hebben nota bene precies dezelfde liedje gezongen. Daar zijn de dames weer met koeken en die worden onder ons uitgedeeld voor het naar bed gaan. De jongensslaapzaal is onder die van ons en we voeren drukke gesprekken. Net lig ik in mijn bed of er springt een veer en de moeder wil me nog wel op mijn kop geven, arme onschuldige ik. Ik kom nu in een hoekje te liggen ver verwijderd van alle bekenden en het is nog wel de laatste nacht.

Zaterdag 21 juli:

Tocht over Delden, Bornerbroek, Almelo, Wierden, Nijverdal, Den Ham, Ommen, Balkbrug, Zuidwolde, Ter Aarlo, Hoogeveen, per auto naar Hoogezand.

Om 7 uur worden we met gitaarmuziek gewekt. De band van Anja's fiets is lek en er wordt een nieuwe band gehaald. Het brood voor onze lunchpakketten is grauer dan ooit, terwijl dat van de trekkers en treksters veel witter is. Tot overmaat van ramp moeten we nog het Groninger volkslied zingen, maar dat passen we voor en met stille trom vertrekken we. In Wierden eten we karnemelk

met brood en we doen in-
kopen. We moeten vandaag
een beetje opschieten, want
om 4.30 uur is de auto in
Hoogeveen en die kan niet
wachten. Daarom stappen
we eerst weer een hele poos
later af. Bij een cafétje
drinken we koffie en we
eten weer eens. De mensen
hier hebben twee jonge
jachthondjes en een paar
hebben zin om een hondje
mee te nemen, maar er is
geen plaats meer om een
hond te bergen. Een paar
jongens o.a. Jan Kielema
zijn aan het biljarten, dan is

het al weer de hoogste tijd om te vertrekken, maar even voorbij Ommen wordt Jan van Timmeren niet lekker. We stappen af en het pand verbeuren wordt hier maar meteen afgehandeld, want iemand die over school sprak gedurende de reis, heeft een pand moeten inleveren. Mijnheer Reit moet naar vijf paaltjes verderop rennen, er over heen springen en op handen en voeten weer terugkeren. Tineke Jensema laten we een eind rennen. Anja Westerhof moet “spriet” een eind meeslepen, hem dan een zoen geven en zo gaat het maar door, want er is nogal over school gekletst. Jan is ondertussen weer opgeknapt en in hoog tempo gaat het verder. We vinden een nieuw spel uit, ieder heeft een bepaald nummer en als er een auto langs gaat kijken we of daar ons nummer ook bij is, alles wordt nu bekeken op nummers en bij het bordje Hoogeveen wordt de wedstrijd die we meest met zijn vieren samen doen, stopgezet en er komen zelfs meerdere winnaars uit de bus. Op dezelfde plaats waar we de vorige week zijn uitgestapt, wachten we. Er is geen auto te bekennen. We zijn iets te laat en de auto is misschien al weer weg. Mijnheer Reit gaat op de veiling eens kijken, maar geen auto! Mijnheer Zuideveld brengt Anja op de trein, want ze gaat dadelijk uit logeren en zij zijn net weg of daar komt de vrachtauto aan. De chauffeur heeft hier al een uur rondgezworven, maar kon ons niet vinden, bovendien had hij al een vermoeiende reis naar Hamburg achter de rug en nu dit weer. We gaan naar de veiling en de fietsen worden op de aanhanger geladen, een paar doen de jas tegen de kettingkast, want op de heenreis is hier en daar een schrammetje op gekomen. Guus pakt zijn fiets zelfs in zijn slaapzak en een paar jongens willen zelfs op de fiets naar huis om maar niet weer in de vrachtauto te hoeven. Ze hebben het plan toch maar laten varen. Mijnheer Zuideveld is terug en we kunnen vertrekken. We moeten erg stil zijn, zodat we niet gesnapt kunnen worden. Het valt binnen trouwens best mee, we zitten op aardappelkistjes en we ontvangen licht door een gat. Zien doen we natuurlijk niets en daarom dutten we een beetje. Nannie slaapt zelfs muurvast. In Hoogezand staan de vaders en moeders al bij de school te wachten, maar we gaan ze voorbij naar Koeneman. Helaas hier staat een agent, We zien hem echter net op tijd en we zijn muisstil. We rijden de garage binnen, flapdeuren dicht, wij binnen, agent buiten en we stappen rustig uit. Een gek gevoel dat het nou afgelopen is, het is allemaal zo ontzettend gauw omgevlogen, dat iedereen zegt “Nou jongens het volgend jaar weer hè”. We nemen afscheid en fietsen onze verdere vakantie tegemoet’.

RENOVATIE RIJKSMONUMENT OOSTERPARK

Om het bijna 90-jarige monumentale Oosterpark in Hoogezand in oude luister te herstellen, worden de komende jaren bomen geplant, bollenvakken aangelegd, en hagen en struiken vervangen. Wethouder Jan Jakob Boersma van Midden-Groningen en buurtcomité Oosterpark hebben daarvoor begin december j.l. de eerste schop in de grond gezet. Met de groenaanpak wil de gemeente Midden-Groningen het Oosterpark in oude luister herstellen. Alleen zo kan het park duurzaam behouden blijven, stelt zij. De plannen zijn in nauw overleg met de buurt, historische adviesbureaus en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed opgesteld. De afgelopen tijd zijn de eerste uitgegroeide en verslechterde beplantingen gesnoeid en gekapt. Dit was enerzijds nodig om ruimte te maken voor het herstel en anderzijds om de veiligheid van bezoekers te kunnen waarborgen. De werkzaamheden zijn in 2024 klaar.

Wethouder Boersma en Irene Terpstra van het Buurtcomité Oosterpark planten de eerste boom. © Wim A.H. Rozema.

..... Oproep !!!!

In 2020 is het 75 jaar geleden dat Nederland is bevrijd.

De bedoeling is om nieuwe en eerder gepubliceerde verhalen over de periode '40 - '45 te bundelen in een speciaal themanummer van Pluustergoud.

Wij zijn nog op zoek naar persoonlijke verhalen / herinneringen over /aan die periode en met name ervaringen tijdens de bevrijding van de verschillende dorpen in Hoogezand - Sappemeer.

De redactie doet hierbij dan ook een dringend beroep op lezers van Pluustergoud om een bijdrage te leveren aan dit thema nummer. In verband met het eerder verschijnen van dit themanummer ontvangen wij uw copy graag voor 1 maart 2020. Bij voorbaat dank.

MOOI KEDO VEUR ANNU EN RIKO

Henk Puister

Dou k in de knipselmabbe van mien moeke bloaderde (zai bewoarde hail veul), vuil der n braifkoatje op de grond. Bovenaan staaft: 19 dec. 1957 Delft. De geboorte van Jörgen Berend. Mien trötse en dolgelukkege ome Ko vermeldt de geboorte van zien eerste kind. Ome Ko is geboren in Zu'brouk as Rinko van der Woude en haar e nog leefd den was hai nou (2019) twijennegenteg (92) joar. Ook zien twijlingbruijer Bé leeft al laank nait meer. Mien moeke (geb. op 16 feberwoarie 1925 en overleden op 26 juni 1998) was stoapelwies mit heur bruijer Rinko. Hai pakde heur baargen waark tou d'haanden uut dou zai as jonk wicht allain d'huusholden bereddern mos, omdat heur moeke vroug overleed. En wol t nait recht in t huus dij van heur ziel beroofd was den verjuig hai, mit zien monter netuur en zien grappen en grollen, de buien van somberhaid en hai toverde stroaltjes zunlicht deur t dichte wolkendek.

De zaikelke moeke van der Woude, geboren as Klasina Ploeger, kwam vèr veur heur vieftegste joar deur n ongeluk uut tied. Zeun Bé druij heur mooiste gedicht veur aan t graf op t kerkhof in Zu'brouk. Hai brochde 'Ons moederken', van de bekende Belgische dichter Guido Gezelle, tou blode kop uut.

Nou moeke van der Woude nait meer leefde mos dochter Fokje heur prachtboan bie n modezoak op Sapmeer doalek opzeggen. Op heur scholders rustde de swoare toak om te zörge veur heur pa en heur bruiertjes. n Grode verantwoord. Heur kammeroad, hondje Robbie, huil de wacht en was heur traauwe gezelschap as zai op dij laange, ainzoame en duustere haarst – en winteroavends allain thus zat in d'open ruimte achter in t veld.

Aibels jonk was e nog dou Ko t olderlek huus achter zok luit om voaren te goan. In de viefteger joaren van de veurege aiw was hai n zet bie mien olders in de kost. Hai traauwde mit n Deense laiverd: Annu Pedersen uut Horsens. As zai traauwen goan zollen mos hai Annu beloven n boan zuiken te goan aan vaaste wale. Mien oom en mien sjermaante taande Annu verhuusden van heur 'kosthuus' aan Börgmeester van Royenstroade 67 west op t Hogezaand, noar Delft.

Mien moeke vertelde mie dat heur Deense schoonzus zok as de weerlicht de Nederlandse toal aigen moaken mos, want in Hogezaand sprak zai al n nuver mondje Grunnegs mit. Zai vertelde mie dat ome Rinko in Delft bie spiritiesfebriek aan t waark kwam. (bestaait nait meer).

Loater gingen Annu en ome Ko wonen aan zee, stoefbie vuurtoren de Lange Jaap in Huisduinen. Bie Den Helder. Mien oom ging waarken bie de Kustwacht. (de Kustwachttoren is ombatterijd en veraanderd in n sloapplekke veur toeristen). Supertrötts was ome Ko op zien toentje bie de vuurtoren. Zien zulfverbauwde produkten waren hom laif. Nog zai k hom deur n grode kiekerd op zien stekkie in de toren van de Kustwacht in volle konsentrotsie over zee loeren.

Ede Staal kwam net opzetten en ik haar mien ome Ko n kassettebaandje volspeuld mit de laidjes van Ede en dij noar hom toustuurd. Toerloos achternkaander deur speulde ome Ko dit meziekbaandje of op zien waark in de Kustwachttoren. Zien dainsturen mos hai voak bie nacht en ontied volmoaken.

Dou n kellegoa van hom uut Den Helder n moal onverwachts binnenkwam, ruij dij blied verrast aan mien oom: 'Wat is dit!' Hai zee dat e der gain lorre van verston, mor hai vond t mooi! Mooi! 'Dit is Ede Staal. n Echte Grunneger,' luit mien oom trankiel waiten.

In zien vrije tied was ome Ko tolk veur boetenlaandse gasten. Soms overnachtiden dij bie heur. (Mit dizze dieverdoatsie veur n poar loezege sinten schaaidden mien oom en taande op slag uut dou wat stroalbezopen Duutse toeristen heur d'haile boudel der onder kotst haren). Ome Ko's twijlingbrui-er Berend Lammert, roupnoam Bé, was net as hai, ook tolk. Mit zien gezin woonde hai in t Broa-baantse Boxmeer. En as hai veur zien waark op pad mos en hai was in onze pervinsie, den wupde hai voak even aan. Kört. Hail kort, want mien ome Bé zat aaltied op knipnoagels.

Om op te schaiten ging zien tonge zo rad hêndeweer, dat t was stoer om der achter te komen woar of e hên wol mit zien verhoal aan ons. Hai haar t aaltied gelieke drok op zien menaai-er. Zien gasten, Zweden of Ruzzen, bleven zo laank veur t huus in auto wachten, ondaanks t aandringen van mien moeke. Zai wol dij boetenlaanse minsen, dij al zoveule kilometers oflegd haren, groag traktaa-ern. n Kopvol opwekkende kovvie was toch wel t minste dat zai heur aanbaiden kon?

Kwamen heur twijlingbruiers bie ons op verziende, den stuurde mien moe mie op fietse noar bakker Swaart tou om haardbroden veur heur te hoalen. In t westen en in t zuden van t laand, woar zai woonden, was nait aan dizze smoakvolle stoetjes te komen. Aaldrijent wazzen Fokje, Ko en Bé stoapel op zoere herens. Kwamen de van der Woude - bruiers noar Hogezaand tou den mog dit soort vis bie ons in huus beslist nait ontbreken.

Op zundagoavond zaten pa, brui-er Bé en ik aaltied op puntje van stoule kloar om noar 'Sport in beeld' kieken te goan op televizie, mit veul voetbaal. Den wos moeke Fokje op prik of dat zai heur snoaveltje beter n zetje vrij geven kon. En den vertrok zai mit heur blaauwe schriefmabbe onder arms en heur kabbelerotje in d'mond, of tussen d'vingers, noar keuken tou.

Hier ging zai, mit veul veurpret, hên om n braif schriev-ten te goan aan brui-er Rinko. Kop kovvie derbie en den genoot zai volop. 'Goan ie mor lekker voetbalen kieken, jonges. Ik red mie wel en schrief n braif aan mien brui-er.' t Was de tied van veur de telefoon.

Noar aanlaaiden van t braifkoatje dij ik vond, schreef ik n verhoaltje. Onder t lezen heurde ik ome Ko weer zien aigen Grunnegs dialekt bruken. Ofschoon hai al op hail jonge leeftied noar t westen van t laand verhuusde, bleef hai tegen ons aaltied onvervaalt Grunnegs proaten.(net as zien twijlingbrui-er Bé uut Boxmeer traauwens).

Ome Ko was der nait grootsk op dat hai dit nog zo goud kon, mor tussen neuze en lippen deur vertelde hai dat t toch zeker niks meer as nermaal is dat je joen aigen dialekt onderhouden om t nooit te verleren.

DE LOKALE KRANTEN TOT 1945 (OOST-GORECHT)

Harry Struik

De krant Oost-Gorecht

In 1870 startte Tonko Tammes Borgesius¹ (Groningen 1818-1898) met zijn zoon Johannes (Groningen 1847-1897) de uitgave van het 'Volksblad van Oost-Goorecht en omstreken'. Na de afschaffing in 1869 van het dagbladzegel, een belasting op het uitgeven van kranten en het opnemen van advertenties², verschijnen er meer lokale en regionale kranten. Voor die tijd waren er al enkele kranten in de provincie, die ongetwijfeld ook in Sappemeer en Hoogezand werden gelezen, zoals de 'Veendammer Courant' (1829) en de 'Winschoter Courant' (1857).

Drukkerij en boekhandel Borgesius, was gevestigd aan de Noorderstraat in Sappemeer, waar nu drukkerij Comprint is gevestigd en daarvoor drukkerij Kremer. De eerste jaargang in het Historisch Archief van de gemeente Midden-Groningen (HAMG) is die van 1892, de 22e jaargang. Het 'Volksblad van Oost-Goorecht', voor de gemeente Hoogezand, Sappemeer, Slochteren, Noordbroek, Zuidbroek, Zuidlaren, Haren, enz., verschijnt op zondag en woensdag, de abonnementsprijs bedroeg 35 cent per drie maanden, franco per post 45 cent en losse nummers 5 cent. De krant bestond doorgaans uit vier pagina's, in drukke tijden aangevuld met een tweede blad (we spreken nu van een katern) van twee pagina's. De hoofdpagina en pagina 2 zijn redactionele pagina's met rubrieken als binnen- en buitenlands nieuws, verslagen van raadgevingen, zoals de vergadering der gemeente Hoogezand van 30 december 1891 en in het tweede blad het verslag van de gemeente Sappemeer van 31 december 1891 (toen bestond er kennelijk nog geen kerstreces). Op de eerste pagina stond ook een feuilleton, één van de rubrieken die tot in lengte van jaren is blijven bestaan. Vaste rubrieken waren verder de burgerlijke stand van vrijwel iedere gemeente, officiële publicaties van predikbeurten, enz. en van tijd tot tijd ingezonden stukken (aan Mijnheer de Redacteur, M.d.R.). Het is opvallend dat een dergelijke kleine lokale krant zoveel redactionele stukken produceerde, ook buitenlandse berichten. Volgens Tammeling maakte de telegraaf het mogelijk via persbureaus snel tot een redelijk nieuwsaanbod te komen, maar vooral de schaar werd bij de nieuwsgaring een steeds belangrijker instrument. Er werd veel uit andere bladen geknipt, al dan niet met bronvermelding. Voor het plaatselijk- en regionaal nieuws was dit leentjebuurtje spelen niet nodig. Daarvoor kon de drukker met behulp van medewerkers en correspondenten zelf zorgen (3). Overigens bleven deze medewerkers anoniem. In de krant van 3 januari 1892 werd op de voorpagina in de rubriek 'Aan onze Lezers!', de komst van een 'Geïllustreerd Zondagsblad' aangekondigd. 'De Redactie van dit Geïllustreerd Zondagsblad, zich volkomen bewust van het moeilijke doch schoone van haar taak, wenscht er naar te streven, het weekblad voor elk gezin een vriendelijke, onderhoudende gast te doen zijn, die, door oud en jong welkom geheeten, elke week met steeds klimmend genoegen zal worden ontvangen.(...) Mogen wij volstaan met er op te wijzen, dat de abonnementsprijs van slechts dertig cents per drie maanden, franco per post 45 cents, zoo buitengewoon laag is gesteld, dat wij met vrijmoedigheid deze uitgaaf mogen kenschetsen als een geheel eenige onderneming, wier gelijke men binnen onze landpalen te vergeefs zal zoeken. Een primeur dus. Een proefnummer is bijgevoegd en ook een inschrijfbiljet'. Reeds op zondag 10 januari verscheen er al een recensie. 'Het eerste nummer van het Geïllustreerd Zondagsblad ligt voor ons, zoo lezen wij in een der vele dagblad-recensies. Waarlijk het mag er wezen!' In de weken en maanden daarna werden de lezers zowel met een redactionele oproep als per advertentie gevraagd zich te abonneren. In het gemeentearchief van Midden-Groningen bevindt zich een map met opeenvolgende zondagsbladen van het

‘Volksblad Oost-Gorecht, uitg. Borgesius en Zn te Sappemeer’, van 24 december 1899 tot en met 31 maart 1901 en een los exemplaar van zondag 27 juni 1909. Op de voorpagina staat dat het blad verkrijgbaar is bij de uitgever van het Volksblad Oost-Gorecht, maar er staat ook Druk en uitgave Uitgevers-Maatschappij Neerlandia, voorheen o.a. Firma F.B. Van Ditmar, Utrecht⁴. Het blad geeft een gevarieerde inhoud zoals internationale rapportages, verhalen, blauw bloedreportages, anekdotes en een schaakrubriek, met veel illustraties, zoals foto’s, Photozinografie (5), gravures en tekeningen. Op de laatste pagina’s staan advertenties, voornamelijk uit met midden en westen, maar niet van lokale ondernemers.

Naast de drukkerij en boekhandel beschikte Borgesius ook over een boekbinderij. In 1874 werd iemand gevraagd ‘die bekend is met het platzetten en tevens iets in de Binderij is gevorderd; gezond en sterk zijn vereischten, terwijl goede getuigschriften worden verlangd’ (6)

In 1900 meldde zich een stagiaire bij de drukkerij na een mislukte schoolcarrière t.w.: Hendrik Nicolaas Werkman. ‘Ik werd naar Sappemeer gezonden, ellendig nest, waar ik drie jaar van mijn leven heb laten zitten.(...). Hoe kwam ik daar? Om de boekdrukkunst te leren’. Hij werd te werk gesteld in een filiaal in Martenshoek. ‘Naast dat schuurtje was een boomgaard en in die boomgaard zong, natuurlijk een vogelkijn, maar ook een Martenshoeksche maagd, en wel met zoo’n heldere en hoge sopraan zoo maar onder ’t ophangen van de wasch of andere bezigheid. Zeker in tegenstelling met het sombere dat die fabrieksstreek eigen is, is mij dat gezang steeds als iets wonderlijks bijgebleven’. (7)

Aan het eind van de 19e eeuw is zowel vader Tonko Tammes als zijn zoon Johannes overleden. De zaak zal zijn voortgezet door Johannes’ zoon Tonko Johan, geboren in 1875 in Sappemeer en overleden in Utrecht in 19538.

De volgende editie van ‘Oost-Goerecht’ is die van zaterdag 30 januari 1915. In de titel van de krant zijn nog veel meer plaatsnamen opgenomen, is dan officieel orgaan voor de gemeenten Sappemeer, Hoogezand en Slochteren en verschijnt nu op zaterdag en woensdag.

De eerste twee pagina’s zijn geheel gewijd aan het 25-jarig ambtsjubileum (27 januari 1890- 27 januari 1915) van burgemeester I.A. van Royen van de gemeente Hoogezand. Eerst wordt verslag gedaan van de bijzondere raadsvergadering met vele toespraken en vervolgens wordt uitgebreid stilgestaan bij het feest dat ’s avonds in hotel Faber is gehouden. Onder de kop op de eerste pagina met informatie over abonnements- en advertentieprijsen wordt vermeld dat ‘voor het plaatsen van Advertentien betreffende Handel en Nijverheid is voor Groningen alleen gerechtigd: het Algemeen Advertentiebureau van W.J. Westerborg Westerhavenstraat 12 a Interc.-Teleph.772’. In deze editie (de enige van 1915) staan grote advertenties van Peek en Cloppenburg en van Bos & Meijering uit Groningen. Vanaf het begin van de uitgave van ‘Oost-Goerecht’ staan de vele advertenties van de lokale middenstand naast agrarische advertenties zoals boeldagen, verkoop van landerijen en uiteraard reclame voor de producten uit de eigen drukkerij en boekwinkel. Hotel Faber kondigt de 500e uitvoering aan van ‘Op Hoop van Zegen’ van Herman Heyermans, hotel Struvé kondigt een buitengewoon concert opera-en liederenavond aan en in Welte’s moderne bioscoop zijn doorlopende voorstellingen op zondag 31 januari, met als hoofdnummer ‘Het Licht van de Vuurtoren’, tweede hoofdnummer ‘Trouwen met hindernissen’ en als extra ‘Een Fietsavontuur’.

Het Nieuws- en Advertentieblad voor Landbouw, Handel en Nijverheid

In 1886 verscheen het ‘Nieuws- en Advertentieblad Goerecht-Oldambt’. De krant werd opgericht

door de heren Tj. Berg (Sappemeer), A. de Jager (Groningen), H. Noording (Noordbroek), T. Smit (Hoogezand) en H. Verver (Zuidbroek) en verscheen tot 1908. In 1888 stapte Tjakke Berg uit deze combinatie en begon het 'Nieuws- en Advertentieblad voor Landbouw, Handel en Nijverheid'. (9) Berg verkocht het bedrijf na enige jaren aan de heer D. Klein. Na diens overlijden in 1910 kwam de drukkerij in handen van de heer J.G. Dijkhuis. Deze overleed in 1935, waarna de zaak werd verkocht aan de toenmalige bedrijfsleider, de heer P. Seggers. (10) De eerste editie in het krantenoverzicht is die van 19 mei 1909, de uitgever is dan D. Klein. Deze krant verschijnt ook op woensdag en zaterdag in een oplage van 5000 exemplaren. De abonnementsprijs bedraagt per 3 maanden 25 cent en franco per post 35 cent uitsluitend bij vooruitbetaling. 'Het Nieuws- en Advertentieblad' blijft tot de laatste krant in mei 1942 een abonnementskrant. Op de eerste van vier pagina's wordt geopend met een overzicht van de laatste feesten ter gelegenheid van de geboorte van prinses Juliana, buitenslands overzicht, raadvergadering van de gemeente Muntendam en de feuilleton. Op de volgende pagina's plaatselijk nieuws, rechtszaken, beursberichten en predikbeurten. Op de laatste twee pagina's de gebruikelijke advertenties. In het verslag van de Raadsvergadering van de gemeente Muntendam van 17 mei 1909 is te lezen dat er enige discussie is of de raadsverslagen ook niet in de Noord-Ooster Courant geplaatst kunnen worden. De voorzitter heeft informatie ingewonnen waaruit blijkt dat de N.O. Courant hier 78 abonnees heeft, n.l. 48 te Muntendam en 31 te Tripscompagnie en Borgercompagnie en dat dit aantal niet groot genoeg is, om de publicaties ook in dit blad te plaatsen. De heer J. Talens wenst te weten hoe de voorzitter aan deze gegevens komt, maar die wenst niet te zeggen hoe deze inlichtingen zijn verkregen. Zijn ze niet juist, dan kon de heer Talens het aan het bureau van de courant dit wel vernemen. De heer G. Buss merkt op dat de N.O. de publicaties wel kan overnemen. De heer Talens repliceert nog, dat de inwoners van Trips- en Borgercompagnie de publicatie niet lezen, dat zij hoofdzakelijk de N.O. lezen. De voorzitter stelde voor van de zaak af te stappen en de publicaties niet te plaatsen. Conform besloten.

In 1912 wordt J.G. Dijkhuis de uitgever. In de jaren dertig is er naast de standaardrubrieken meer aandacht voor de sport. Het gaat om wedstrijdverslagen en de programma's. Ook bij de advertenties komen we de bioscoop van Hoogezand en hotel Struvé en hotel Faber tegen. Maandag 13 januari 1936 kopt de krant: 'Nederland verplettert Frankrijk, Parijs brengt 6-1 overwinning, met een uitgebreid wedstrijdverslag en foto's van Bakhuis, Van Heel en Van Nellen'. De laatste pagina is voor de vrouw: 'waar de vrouw belang in stelt', zoals fouten bij de opvoeding, eenvoudige middagjapon, modern haakwerk, bridgen en de nieuwste opnamen van Greta Garbo. In oktober staat een grote advertentie met een kaart in kleur van het Noordelijke uitbreidingsplan Sappemeer Noord (nu het Margrietpark), omtrent het verkrijgen van bouwterreinen. De laatste krant verschijnt op 6 mei 1942.

Hierin staat op de 2e pagina dat J. Prijt (8) uit Sappemeer de hoofdredacteur is en voor de gehele inhoud verantwoordelijk. In Slochteren is in 1942 'Duurswold Nieuws- en Advertentieblad voor Landbouw, Handel en Nijverheid' opgericht, met ongeveer hetzelfde verspreidingsgebied als de Sappemeester kranten. De krant verschijnt op zaterdag in een oplaag van 10.400 exemplaren. De uitgever is uitgeverszaak 'Duurswold' met adres Noorderstraat 70 Sappemeer, of te wel drukkerij Dijkhuis. De krant verschijnt gedurende de hele oorlog. In een verklaring aan de lezers wordt duidelijk dat 'Duurswold' sinds 1 augustus 1942 niet meer in haar oude vorm mocht verschijnen. Een gedwongen samenwerking met het blad van de firma Dijkhuis en een verhuizing naar Sappemeer was het gevolg. 'Bij de bevrijding van ons gewest werd dit blad onmiddellijk opgeheven en de uitgeverszaak werd geliquideerd'. Op 1 mei 1945 verschijnt het herboren 'Duurswold', het algemeen weekblad voor de gemeente Slochteren en omgeving, 18e jaargang no. 1.

Drukkerij Kremer volgt drukkerij Borgesius op.

De volgende editie van 'Oost-Goorecht' die in HAMG te vinden is, is die van 5 januari 1921. De drukker-uitgever is dan T.K. Kremer (9). De naam van de krant is dan echter "Oost-Goorecht" zonder 'Volksblad'. De krant verschijnt nog steeds op woensdag en zaterdag en is ook nog officieel orgaan voor Hoogezand, Sappemeer en Slochteren. De abonnementsprijs is dan inmiddels 60 cent voor drie maanden en 75 cent per post. Zoals uit de eigen advertenties blijkt, blijft naast de krant ook de handelsdrukkerij onder de nieuwe eigenaar

bestaan evenals de boekwinkel, waar naast boeken ook vulpennen en vulpenhouders, worden verkocht. Ook voor de boekbinderij Kremer (J.H. Fabricius) (13) aan de Kleinemeer wordt geadverteerd. Er dient zich een tweede advertentie-bureau aan; voor advertenties en reclames buiten de provincie Groningen is alleen gerechtigd het 'Advertentie-bureau Hollandia' te 's Gravenhage. Opvallend is een advertentie van handelsdrukkerij S. Kleefma en co.

waarin zonder prijsverhoging advertenties voor alle bladen worden aangenomen. In een poging om het aantal abonnees te verhogen wordt op 30 april 1921 in een bericht aan abonnees en adverteerders, als volgt gemotiveerd: 'Ons streven is steeds het aantal abonnees uit te breiden, alhoewel dit direct geen voordeel oplevert voor de exploitatie van de krant. Immers de kosten van papier en arbeidslonen zijn aanmerkelijk hoger dan het abonnementsgeld. Indirect komt het evenwel ten goede, want hoe groter het aantal abonnees, hoe groter de reclamekracht der advertenties'. Met de actie wordt, door een contract met de Hoogezandster bioscoop, de abonnees de mogelijkheid geboden voor half geld naar de film 'De Koningin der Wildernis' te gaan. De inhoud

OFFICIEELE PUBLICATIËN.

Burgemeester en Wethouders der gemeente Hoogezand,
 Gelet op art. 304 der gemeentewet, gewijzigd bij art. 1 der wet van 28 Juni 1891 (Staatsblad no. 102), brengen ter openbare kennis, dat het door Geleputeerde Staten bij hun besluit van den 23 December 1891, N. 75 (2 afl.), goedgekeurd eerste Suppletair kohier van den loodloeken onslag dezer gemeente, over het dienstjaar 1891, gedurende vijf maanden, en wel van af den 4 Januari 1892 in afschrift op de secretarie ter lezing is medegeleed en dat ieder aangeslagene binnen drie maanden na de uitreiking van zijn namelagelijkt bij den Raad bezwaren tegen zijn aanslag kan inbrengen, bij verzoekschrift op ongegeld papier.
 Hoogezand den 31 December 1891
 Burgemeester en Wethouders voornoemd:
 I. A. VAN ROJEN.
 De Secretaris:
 W. AGTERBOS.

HONDENBELASTING.

Burgemeester en Wethouders der gemeente Sappemeer herinneren bij deze de belastinghonden aan art. 2 der verordening op de invoering der belasting op de honden, vastgesteld door den Raad den 13 Februari 1884, no. 10, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van den 7 Maart 1884, no. 6, waarbij is bepaald, dat ieder houder van een of meer honden waarvoor de belasting is verschuldigd, verplicht is jaarlijks voor den eersten Februari daarvan aangifte te doen bij den gemeentesontvanger, tegen daadelijke betaling der verschuldigde belasting, bij gebroek waarvan tegen de nalatigen proces-verbaal wegens ontduiking van plaatselijke belastingen wordt opgemaakt.
 Sappemeer, den 28 December 1891.
 Burgemeester en Wethouders voornoemd:
 T. VENEMA, A.
 De Wethouder,
 J. REMKES.

van de krant verschilt niet veel van die van 1915, dezelfde rubrieken, (wel een rubriek voetbal) en officiële mededelingen. Een jaar later wordt er op 6 mei 1922 een grote verandering aangekondigd: 'Aan de Lezers! Vanaf heden zal dit blad niet meer Woensdags en Zaterdags verschijnen, doch alleen Zaterdags. Een verlaging der abonnementsprijs bleek ons niet afdoende om de grootste publiciteit aan de

adverteerders te waarborgen, daarom hebben wij besloten er een gratis Nieuws- en Advertentieblad van te maken. Dit blad zal met een oplaag van plm. 8000 exemplaren huis aan huis worden bezorgd in de gemeente Slochteren, Hoogezand, Sappemeer, Zuid- en Noordbroek en Muntendam'. De abonnementsprijs per post bedraagt f. 1,20 per jaar. De daarop volgende jaren wordt volop geadverteerd met de oplage van 8000 exemplaren. De opmaak van de krant verandert ook door deze wijziging; er verschijnen op de voorpagina advertenties, redactionele stukken, zoals de vaste rubrieken, officiële publicaties (verordeningen, hinderwetzaken). Raadsverslagen en sportberichten zijn dan te vinden op de tweede pagina of in het tweede blad. Opvallend is dat in januari 1925, in

No. 1. ZONDAG 3 Januari 1892. 22e Jaargang.

VOLKSBLAD

VAN

OOST-GOORECHT EN OMSTREKEN.

Voer de Gemeenten HOOGEZAND, SAPPEMEER, SLOCHTEREN, NOORD- en ZUIDBROEK, ZUIDLAREN, HAREN enz.

UITGAVE

BORGESIUS & ZONN, SAPPEMEER.

DE BLAD VERSCHEIJT ZONDAG EN WOENSDAG. AANDELENDERS: De maatsch. 25 cents. Prijs per post 48 cents. Eekste nummer 25 cents.

INZENDING VAN ADVERTENTIE EN INGENOMEN STUKKEN DES DINNAGS- en VRIJDAGS VONDAS VOER ZEE UIT DE UITGAVE.

DIENSTREGELING OP DE STAATS-SPOORWEGEN. AANGEVANGEN DEN 1 OCTOBER 1891.

Van WIERUM WILLEM		Van HANNOUWEN WILLEM		Van HANNOUWEN WILLEM		Van HANNOUWEN WILLEM	
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80
Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80	Wierum	2.80

DE BIJZONDERE AANWEGINGEN VAN DE SPORWEGEN. AANGEVANGEN DEN 1 OCTOBER 1891.

DE BIJZONDERE AANWEGINGEN VAN DE SPORWEGEN. AANGEVANGEN DEN 1 OCTOBER 1891.

DE BIJZONDERE AANWEGINGEN VAN DE SPORWEGEN. AANGEVANGEN DEN 1 OCTOBER 1891.

DE BIJZONDERE AANWEGINGEN VAN DE SPORWEGEN. AANGEVANGEN DEN 1 OCTOBER 1891.

tegenstelling met de aandacht in 1915, er slechts een kort bericht op pagina 2 verschijnt ter gelegenheid van het 35-jarig jubileum van burgemeester van Royen. In 1926 verschijnen er advertenties met de uitzendingen van de Radiocentrale van J. Tromp en in de laatste maanden van 1927 verschijnen in het kader van het 300-jarig jubileum een serie artikelen over geschiedenis geschreven door D. Lutjeboer te Sappemeer. De jaargangen 1928 tot en met 1931 ontbreken. Wat opvalt in de edities in 1932 zijn de wekelijkse artikelen van de Vereniging van Huisvrouwen, afd. Hoogezand-Sappemeer en de Internationale Vrouwenbond voor Vrede en Vrijheid Groep Hoogezand-Sappemeer. Ook de officiële mededelingen van de voetbalvereniging Kwiek, met de dwars geplaatste opstellingen springen in het oog. Dat het crisis is, is misschien nog niet af te lezen aan de advertenties van de plaatselijke middenstand, maar is te lezen in de artikelen van de crisiscomités. De handelsvereniging Hoogezand-Sappemeer heeft een hele pagina, compleet met ledenlijst.

Van eind augustus tot half september verschijnen er drie artikelen over Dr. Aletta H. Jacobs; het laatste artikel in februari 1932 eindigt met een harte kreet van de auteur H. van Geuns-Godfried: *‘Wij, die na haar werken en dank zij haar initiatief en streven, onder veel gunstiger omstandigheden werken, laten wij het vertrouwen, dat onze groote voorgangster in de toekomst had, nimmer beschamen’*. In 1935 zijn er diverse adressen waar de advertenties voor de krant kunnen worden ingeleverd. Eén van de eerste is mej. Gr. Braam in Kolham; zij is het agentschap voor ‘Oost-Goorecht’ en de ‘Slochter Courant’, die ook bij drukkerij Kremer wordt gedrukt. De advertenties voor ‘Oost-Goorecht’ worden gratis geplaatst in de ‘Slochter Courant’. In Westerbroek worden de advertenties ingenomen door café Huisman, in de Groeve bij winkelier Jannes Sluiter en in Harkstede-Scharmer bij B. Aalfs, in alle gevallen zonder prijsverhoging.

De kranten tijdens de Tweede Wereldoorlog

Tot aan mei 1940 verandert er vrijwel niets aan de opzet van de krant met advertenties en hoofdzakelijk plaatselijk nieuws. Ook in de eerste maanden van dat jaar lijkt het leven zijn gewone gang te gaan, maar dat zal snel veranderen. Op 23 maart wordt in een aan de lezers bekendgemaakt dat de papierenprijs zo enorm is gestegen dat de uitgave buitengewoon bemoeilijkt wordt en om dat enigszins te compenseren wordt een abonnementsprijs van 10 cent per kwartaal gevraagd. Eind april maakt de gemeente Hoogezand per advertentie bekend dat distributiebouboekjes worden uitgereikt. Verder een bekendmaking van het militair gezag dat de staat van oorlog en de staat van beleg digd. In mei, na de inval van de gen van de commissaris van de Ko-

zijn afgekon-
Duitsers, zijn er bekendmakingen J. Linthorst Homan over het inleveren

van wapens en een verordening betreffende de verduistering. In de daarop volgende krant adverteert Kremer's boekhandel met verduisteringspapier. De volgende maanden wordt aandacht gevraagd voor hulpacties, roept de middenstand op contant te betalen en zijn er mededelingen betreffende de distributie en wordt op hoog bevel een aantal busdiensten van de Gado gestaakt. Wat wel wordt voortgezet zijn de advertenties van de middenstand en van de eigen drukkerij en boekhandel en van het wol- en handwerkhuis 'De Breinaald' (J. Leidekker), die op hetzelfde adres

zijn gehuisvest en de wekelijkse advertenties van de Hoogezandster bioscoop. In 1941 wordt 2 ½ % omzetbelasting geheven en dat heeft gevolgen voor de advertentieprijs. Die worden verhoogd met hetzelfde bedrag dat de uitgever aan omzetbelasting moet betalen. In juni 1941 wordt zoon R.F. Kremer (15) benoemd tot hoofdredacteur en dat betekent dat er weer nieuws op de voorpagina wordt geplaatst. En wellicht ook dat de krant op 9 augustus wegens vakantie niet verschijnt. De gedwongen laatste uitgave van 'Oost-Goorecht' is op 6 september zonder verdere mededeling (16). Gedurende de Tweede Wereldoorlog is door de bezetter getracht het aantal nieuwsbladen drastisch in te krimpen. Van de reorganisatie in Oost-Groningen is niet veel terecht gekomen. Het was de bedoeling dat 1 juni 1943 het 'Nieuwsblad voor Oost-Groningen' zou verschijnen, een combinatie van 'De Noord-Ooster', 'Duurswold', 'Nieuwe Winschoter Courant' en 'Winschoter Courant', maar de samenwerking ging op het laatste moment niet door (17). Een week na de bevrijding van Hoogezand en Sappemeer vindt op 24 april 1945 de heruitgave plaats. Het hoofdartikel heeft als kop: '13 April. Die Datum zal met gouden letters in de analen der Gemeenten Hoogezand en Sappemeer worden aangekend'. In de rubriek 'Aan de lezers!' volgt: 'Na gedurende meer dan drie en een half jaar de uitgave van Oost-Goorecht te hebben moeten staken is het ons thans na de bevrijding door de geallieerde legers mogelijk de uitgave te hervatten.(...). Evenals voor het verschijningsverbod zal Oost-Goorecht ook thans weer een zuiver neutraal blad worden, wat ons onder de Duitse bezetting, welke slechts één richtingkende en duldde, niet mogelijk was, en zodoende mede aanleiding was tot het verschijningsverbod.

Wegens vakantie verschijnt dit blad a.s. Zaterdag 9 Augustus NIET.

Wees zuinig met gas en electriciteit.

Distributie van schroeven.

Verloren actie gecorrigeerd.

Dus op de oude voet verder, maar er moet nog personeel worden aangetrokken en als er weer voldoende papier ter beschikking komt, zal de krant twee keer per week verschijnen. De abonnementsprijs bedraagt voorlopig 65 cent per drie maanden bij vooruit betaling. Door de beperkte omvang kunnen nog geen particuliere advertenties geplaatst worden. Het bureau van de krant is gevestigd aan de Noorderstraat 54, tussen de Kleinemeesterbrug en de R.K. Kerk'. De papierschaarste zou nog even voortduren, want de krant bleef tot september 1946 uit twee pagina's bestaan. Op de dicht bedrukte voorpagina het bevrijdingsnieuws en het wereldnieuws. In de titel van de krant staat de 'Slochter Courant' in de krant is opgenomen. De kleine advertenties beslaan de helft van de tweede pagina, waarin juist de commerciële advertenties nog goeddeels ontbreken. In juni komt de rubriek, 'de burgerlijke stand' terug. De abonnementsprijs wordt door het Militair gezag en de provinciale Pers vastgesteld op f 1,25 per kwartaal, meldt de uitgever op 30 juni. In augustus wordt in een aantal artikelen aandacht besteed aan de adoptie Heveadorp. Ook de

krijgt weer een plaats met feuilleton stripverhaal titel 'Kapitein december staat weer vermeld; dacteur is weer mer, met twee teuren: J.D.B. en H. Bonewit. zijn er de ver van de Tweede de provinciale en de gemeen- waarvan de worden afgedrukt. gaande aan de teraadsverkiezing veel aandacht eventuele samen van Hoogezand en pemeer; Sappemeer tegen, Hoogezand dus voorlopig nog genomen van burge-

meester Tuin en van 'Oost-Goorecht'. In een ten afscheid blik de uitgever T.K. Kremer terug: 'In 1871 verscheen het eerste nummer van 'Oost-Goorecht'. In de 75 jaren van zijn bestaan heeft het blad verschillende veranderingen ondergaan, doch steeds bleef de naam 'Oost-Goorecht' bestaan. Met leedwezen moeten wij thans onzen lezers mededelen, dat nu het laatste nummer is verschenen, doch evenals met zoveel, wordt hier uit het oude iets nieuws geboren, wat naar wij hopen en verwachten onze lezers en adverteerders ten goede zal komen. In het nummer van Zaterdag a.s. (het eerste nummer van 'Het Nieuwsblad') zult u hierover volledig worden ingelicht. Wij danken zowel lezers als adverteerders voor het vertrouwen en de medewerking, welke wij steeds mochten ontvangen, en bevelen de nieuwgeborene in Uw gunst aan'.

- 1 Mark Swart, Koos, Zoals het vroeger was... Foto's en verhalen uit "Het Nieuwsblad" van 1959 & 1960
H. Swart 2017 noemt Tonko Jan en zoon Jan als degenen die het bedrijf zijn gestart. In het Historisch Archief van de gemeente Midden-Groningen zijn onder Personen een groot aantal mensen met de naam Borgesius opgenomen. Hierin lijken met de namen Tonko Tammes en Johannes gezien hun geboortedatum en de vermelding boekhandelaar en drukker correcter als oprichters.
- 2 Tammeling, Bart, De krant bekeken, Nieuwsblad van het Noorden, 1988, p.62 e.v.
- 3 Tammeling, p.101, 102
- 4 In de zoekfunctie van Delpher blijkt dat diverse kranten het Geïllustreerd Zondagsblad als bijlage hebben, o.a. De Nieuwe Veendam Courant, Prov. Drentsche en Asser Courant en kranten in Tilburg en Venlo.
- 5 Fotozinkografie, fototypie met zinkplaten, Van Dale, 10e druk 1976
- 6 NIEUWSBLAD voor den BOEKHANDEL, No. 6 20 januari 1874, p 31
- 7 De Vries, Anneke, 1900-1903, Bij Boekhandel-Drukkerij Borgesius Sappemeer, Herinneringen aan een ellendig nest, in: H.N. Werkman 1882-1945 Leven en werk, WBOOKS-Groninger Museum-Stichting Werkman 2015
- 8 Het Utrechts Archief, personen
- 9 Laan, Harry van der, Het Groninger Boekbedrijf, Van Gorkum Assen 2005, p. 126
Tammeling, p. 103
- 10 Hoogezand in 1953, Drukkerij Dijkhuis n.v. p. 111
- 11 J. Prijt heeft dan al een lange carrière bij de Noord-Ooster achter de rug. Tammeling p. 167
- 12 Tako Kornelis Kremer (1887-1957)
- 13 Op 12 mei 1941 is Johan Herman Fabricius overleden. "Heden overleed onze geachte medewerker en vriend in den ouderdom van 81 jaar" meldt in een rouwadvertentie Drukkerij T.K. Kremer en gezamenlijk personeel.
- 14 Henriette Godfried, geboren 1888 in Groningen, getrouwd met Bernard van Geuns in 1915 in Hoogezand, voorzitter van de Internationale Vrouwenbond voor Vrede en Vrijheid, Groep H-S
- 15 Rammelt Frederik Kremer (1918-1997)12
- 16 Bos, Klaas G., Jacob H. Bos, Hoogezand Sappemeer tijdens de Tweede Wereldoorlog, Bedum, Profiel 1991, p. 31 De Media(...) In maart '41 moest Oost-Goorecht (uitgeverij Kremer) al stoppen, omdat geen vergunning meer verleend werd om papier te kopen. Het Nieuws- en Advertentieblad (uitgeverij Dijkhuis) heeft het door samenvoeging met Duurswold (uitgeverij Van der Veen) iets langer volgehouden.
- 17 Tammeling, p. 160, 161

Verantwoording.

Voor dit artikel heb ik geput uit de kranten die, gedigitaliseerd, zijn opgenomen in het Historisch Archief van de gemeente Midden-Groningen. Dat zijn de enige kranten die uit die periode (ca. 1890 – 1945) bewaard zijn gebleven. Helaas ontbreken van alle kranten complete jaargangen en zijn van diverse jaren maar één of enkele kranten bewaard gebleven. De geschiedenis van de kranten is het uitgangspunt geweest, met beperkte aandacht voor de redactionele stukken en de advertentiepagina's.

ZELFDE PLAATS, ANDERE FOTO (37)

Hoogezand - Bartholomeus van der Helststraat, anno 1963

Tijdens de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog werden in de jaren vijftig en zestig van de voorgaande eeuw met grote voortvarendheid nieuwe huizen gebouwd om de woningnood zo snel mogelijk op te lossen. Zo ook in Hoogezand-Sappemeer. In Sappemeer vond voornamelijk laagbouw plaats in het Prinses Margrietpark. De nieuwbouw in Hoogezand voltrok zich voornamelijk in Plan Noord, het huidige Noorderpark. Maar hier verrees naast laagbouw ook hoogbouw in de vorm van flats. Zo is de flat aan de Van Linschotenstraat (de middelste van de drie) de eerste in Hoogezand gebouwde flat, gevolgd door meerdere. Zoals in 1963 aan de Bartholomeus van der Helststraat waar een drietal flats gebouwd is van elk vier verdiepingen hoog.

Hoogezand Bartholomeus van der Helststraat, anno 2019

De flat heeft in de loop van ruim vijftig jaar meerdere renovaties ondergaan, terwijl andere reeds zijn afgebroken. De flats aan de Bartholomeus van der Helststraat hebben het echter overleefd, maar zijn niet voorzien van een lift, zodat deze minder geschikt zijn voor oudere mensen. De flats worden dan ook voornamelijk bewoond door jongere echtparen en alleenstaande jongeren.

HET LEVEN OP EEN BOERDERIJ OMSTREEKS 1944

Koos Smedes

Zon of regen, het maakte niet uit: bijna elk weekeinde stapte ik in Hoogezand op de fiets en reed in pakweg een half uur, langs het station, via de Borgercompagniestraat en langs de borg Welgelegen, naar de boerderij van Oom Jan en Tante Lucré, waar ik bleef logeren. Oom Jan was de broer van mijn moeder. Onderweg - toen was ik al een beetje een dromer - genoot ik als het land pas was omgeploegd en lag te glinsteren onder het witte licht van de lucht. Mijn vader, ook soms een dromer, schreef in zijn sonnet over de landbouw in dat verband van “ de zwarte voren, scherpe strakke stroken” en dan zie ik nu in gedachten de ploeg, waar ik zelf ook wel eens achter heb gestaan, de aarde klieven tot die juist genoemde voren.

Borgercompagnie is zo anders als Hoogezand waartoe het behoort, een wijds land aan beide zijden van het Borgercompagniester diep met op grote afstand van elkaar, de tot in de verte als stippen herkenbare boerderijen, die hier de opmaak van het dorp uitmaken. Een langgerekt dorp van wijdte en van noeste arbeid. Want ook dat hoort bij het mooie harde boerenleven.

De boerderij, met een groot voorhuis en aan de rechter zijkant de keuken, vóór het betegelde karnhuis en de daarachter gelegen stallen heeft nu nummer 42. Het heet de laatste jaren De Lindehof, naar de grote stokoude lindeboom aan de andere voorkant van het huis, vlak bij het huisje van arbeider Veldman, een vriend van mij. Maar die naam Lindehof kreeg ze pas, toen ik er al lang niet meer kwam en oom Jan de boerderij had overgedragen aan zoon Wim, die van status hield. Als miljonair tenslotte verliet hij Borgercompagnie, na er eerst smakken geld te hebben verdiend met het kweken van nieuwe aardappellrassen, het moderniseren van de koeling en het opkopen van andere boerderijen en land in Noordoost Groningen: vette vruchtbare klei: zoals het land van de voorouders van mijn oma Smedes. Wim zou later veel geld schenken aan goede doelen. Hij was een goed mens en in mijn jeugd als een oudere broer voor mij. Op het Oude Kerkhof in Hoogezand herinnert een door hem betaald en mede ontworpen praalgraf aan de Mulders en liggen nu de urnen van Wim en andere Mulders, onder wie ook dat van zijn eerste vrouw Rika en zijn latere echtgenote Nel.

Die tijd op de boerderij, ruim 70 jaar geleden - ik ben nu 85 - staat mij nog steeds scherp voor de geest. Ik trok veel op met arbeider Veldman, die mij het vak van boeren een beetje leerde. Ik mocht meehelpen als hij de aardappels, tegen de kou van de winter, opstapelde tot langwerpige anderhalf meter hoge “pyramides” (de dobbes) die vervolgens werden bedekt met stro en plaggen, soms met poep en al. Ook mocht ik onder zijn toezicht ploegen en eggen en hielp ik tegen betaling van, dacht ik 50 cent per uur, mee naast de aardappelrooimachine, die de aardappels om zich heen wierp en door de rapers werden opgepakt en in draagmanden werden gedaan. En ik hielp Veldman of oom Jan (de broer van mijn moeder) mee bij het voeren van de varkens met gekookte aardappels, die o zo lekker roken. Dromertje als ik was en altijd ben gebleven, kroop ik vaak bovenop de afgedekte hooiberg en lag daar languit in het stro. Wat ging er dan allemaal door mijn hoofd? Ja, wie zal het nu zeggen? In elk geval, het was er stil en vredig en je zat er hoog en droog, wat een heerlijk gevoel gaf, als het regende.

De gebruikelijke ingang van de boerderij lag, van voren gezien, aan de zijkant rechts, waar je via het betegelde karnhuis in de keuken kwam. Daar, als ik er logeerde, zat ik aan de maaltijden met meestal oom Jan, de vader van neef Wim, die lieve tante Lucré, Wim zelf, die meehielp in het bedrijf en Jannie, toenmaals een lachebekje. Ze woont nu als weduwe van Klaas Harm in Zuidlaren. Ook arbeider Veldman at soms mee en later kwamen er nog Rika bij, de vrouw van Wim en nog weer wat later de oudste dochter van Wim, Tineke, met de kuiltjes van haar moeder. Tenminste, zo heb ik haar in gedachten. De jongste dochter Lucia, zou ik pas veel veel later eenmaal ontmoeten.

De tijd, dat was tussen pakweg 1943 en 1947, vloog er altijd om. 's Nachts kreeg ik het alleen spaans benauwd, als ik moest plassen. Dan stond mij een lange wandeling te wachten via het karnhuis en door de gang langs de achterkanten van de koeien, rechts, naar de toiletpot met een emmer water. Je kon wel een lamp aandoen, maar ik vond het er altijd doodgrijselijk. Links stonden de paarden met onder meer Poep, die later door Wim werd omgedoopt. Ik zat vaak op Poep, ook als hij werd ingezet in de oorlog bij het persen van olie in de langgerekte schuur uit het koolzaad, dat in die tijd van levensbelang was bij gebrek aan andere olie.

Toen Wim de boerderij overnam van zijn vader, die met tante Lucré naar Zuidlaren verhuisde, veranderde er van alles. Het voorhuis werd gemoderniseerd en andere tijden braken aan. Ik kwam er toen nog maar zelden. Op mijn negentiende zou ik vertrekken naar Nederlands-Indië, zoals Indonesië toen nog heette.

Borgercompagnie werd geschiedenis, waarvan ik de hoofdpersonen in 1999 in deze sonnet vervatte:

DE MULDERS

*Daar is het weer: 't wijde laand, de verre kim:
Ze zitten knusjes in de keuken: Rika, Lucré,
oom Jan en Jannie (altijd blij): natuurlijk Wim...
Het is zo fel nabij, zo lang gelee.*

*Ik zie de Mulders graag in toen;
Herleef de geuren en de klanken
der boerderij. En krijg een dikke zoen
van tante Lucré. die laiverd. Ik kan wel janken.*

*Heel even huilen om wat vergeleed.
Om oom Jan. Dan blij zijn met het heden;
met darling Nel erbij. De Mulders: een trots geslacht.*

*Wim heeft het (ook voor later) in kaart gebracht;
En gaf op 't Oude Kerkhof pracht en praal aan het verleden:
Een monument voor blijde oogsten; oneindig leed.*

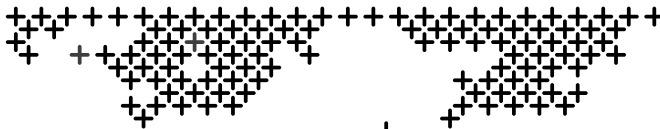
Ons **drukwerk** werkt in uw voordeel

Drukwerk moet er verzorgd en professioneel uitzien, want het bepaalt in belangrijke mate hoe uw bedrijf, instelling of organisatie naar buiten toe overkomt. Of het nu gaat om visitekaartjes, briefpapier, enveloppen, mappen, brochures, speciaal promotiemateriaal of een van A tot Z verzorgde mailing. We kunnen het drukwerk ook voor u bezorgen. Het is bij ons in goede handen. En ook uw privé familiedrukwerk verzorgen wij tot in de puntjes.

Mr. A.J. Romijnweg 17
(ingang van Olmstraat)
9672 AH Winschoten

E drukenprint@afeer.nl
T (0597) 453 521
M (06) 21 84 75 89

Afeer
Werk van waarde

www.afeerdrukenprint.nl / T (0597) 453 521

Hotel Restaurant Faber

Meint Veningastraat 123

9601 KE Hoogezand

Tel.: 0598-39 33 36

Het adres voor:

- * Vergaderingen
- * Lunches, diners
- * Koude/warme buffetten
- * Recepties, bruiloften
- * Reünies, feesten

Tevens:

- * Kegelbanen
- * Partybar
- * Cateringservice

Pluustergoud Hoogezand - Sappemeer

Redactieadres:
D. Hulsebos, Burgemeester Tuinstraat 7,
9602 CZ Hoogezand